

WATELSKIE, WOLNOŚĆ BEZ WZGLĘDU NA RASĘ,
POLITYCZNE, POCHODZENIE, STATUS SPOŁECZNY
NIA: STEREOTYPY, UPRZĘDZENIA, FOTOGRAFIA,
WY, WYZNANIE, SKŁONNOŚCI, SPOŁECZENSTWÓ

W ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTÓW: BRON
OJEDNANIE, POGLĄDY, EMPATIA, MINY ŁADOWE,
TWO, TERRORYZM, ONZ, WOJNA/ **EDUKACJA**

OBALNYM: SPOŁECZEŃSTWO, DEMOKRACJA,

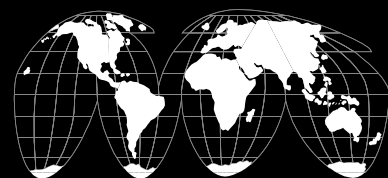
ŁZALEŻNOŚĆ: INFORMACJA I KOMUNIKACJA,
ŚRODOWISKO, ZASOBY/ **SPRAWIEDLIWOŚĆ**

TOŚĆ, ETYKA I SYSTEMY WARTOŚCI, AKTYWIZM,
PCZOŚĆ, PRAWO, RZĄDZENIE, REFORMY, DŁUG,

YK, TOŻSAMOŚĆ, KULTURA I SZTUKA, POGLĄDY
WSPOLNOTA, HISTORIA, LITERATURA/ **TRWAŁY**

ŚRODOWISKO NATURALNE, ZMIANY KLIMATU, WODA,
NICTWO, BEZPIECZEŃSTWO, ENERGIA, ODPADY,
ORÓŻNORODNOŚĆ, ROLNICTWO, INWESTYCJE

UCZYMY JAK UCZYĆ **EDUKACJI GLOBALNEJ** PODRECZNIK DLA NAUCZYCIELI AKADEMICKICH

Przedmowa do wydania polskiego

W ramach projektu „Nauczycielki zmieniają świat. Włączanie edukacji globalnej do szkolenia nauczycieli i przyszłych nauczycieli w Polsce” Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) przedstawia polską wersję podręcznika Development Education Project (DEP) dla wykładowczyń i wykładowców kierunków i specjalizacji pedagogicznych pt. „Uczymy jak uczyć o edukacji globalnej. Podręcznik dla nauczycieli akademickich.”

Podręcznik został przetłumaczony na język polski w celu zaprezentowania dobrych praktyk uniwersytetów i organizacji z Wielkiej Brytanii. Brytyjski model włączania tematyki globalnej do edukacji formalnej na wszystkich poziomach kształcenia dla wielu organizacji i instytucji, szczególnie tych z nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE), może stanowić swego rodzaju model. Wieloletnie doświadczenie Brytyjczyków oraz stosowana metodologia mogą również przyczynić się do skutecznego wdrażania edukacji globalnej do szkolenia przyszłych nauczycieli i edukatorów w Polsce.

Edukacja globalna w ujęciu niniejszej publikacji definiuje aż osiem obszarów tematycznych: prawa człowieka, wartości i wyobrażenia, rozwiązywanie konfliktów, edukacja obywatelska w wymiarze globalnym, współzależność, sprawiedliwość społeczną, różnorodność oraz trwałe i zrównoważony rozwój. Tak szerokie rozumienie edukacji globalnej zawiera w sobie zatem elementy edukacji dla zrównoważonego rozwoju, edukacji dla pokoju, jak również edukacji międzykulturowej.

Mamy nadzieję, że ta publikacja stanie się inspiracją dla polskich akademików i akademikzek wykładających na kierunkach i specjalizacjach pedagogicznych oraz kształcących przyszłych liderów, animatorów i trenerów. Prezentowany materiał jest ściśle umiejscowiony w kontekście brytyjskim, jednak, zdaniem IGO, fakt ten nie powinien stanowić przeszkody w wykorzystywaniu go w praktyce polskich akademików.

Zachęcamy do lektury!

Zespół IGO
Warszawa, sierpień 2013

Partnerami projektu są: People in Need z Czech, WUS Austria, DEP Manchester z Wielkiej Brytanii. Publikacja powstała w ramach projektu “Teachers: Agents of change. A strategic approach to anchoring development education in Czech and in Polish formal education systems” i jest współfinansowana ze środków Komisji Europejskiej. Odpowiedzialność za zawartość publikacji ponosi wyłącznie Instytut Globalnej Odpowiedzialności nie może być ona postrzegana jako oficjalne stanowisko Unii Europejskiej.

Wymagane kwalifikacje nauczycielskie (QTS)¹ a edukacja globalna

Standardy wymaganych kwalifikacji nauczycielskich Czy osoba uczestnicząca w szkoleniu...	Pytania z zakresu edukacji globalnej do rozważenia Czy osoba uczestnicząca w szkoleniu...
1 Ma wysokie wymagania wobec dzieci i młodych ludzi, a także zobowiązuje się umożliwić im pełen rozwój ich możliwości nauki oraz nawiązać z nimi konstruktywne relacje, oparte na sprawiedliwości, szacunku, zaufaniu i wsparciu?	<ul style="list-style-type: none"> – Zachęca wszystkich uczniów do wyrażania swoich poglądów na tematy globalne? – Zachęca uczniów, żeby ze sobą współpracowali, słuchali się nawzajem, w tym osób pochodzących z innych niż oni środowisk? – Rozwiązuje konflikty dotyczące tej kwestii w sposób świadczący o wrażliwości? – Wykazuje wrażliwość na zróżnicowane potrzeby uczniów?
2 Kulturuje pozytywne wartości, postawy i zachowania, których oczekuje ze strony dzieci i młodych ludzi?	<ul style="list-style-type: none"> – Opowiada o pozytywnych postawach i wartościach w odniesieniu do zagadnień z zakresu edukacji globalnej? – Zachęca uczniów do czerpania przyjemności z nauki o zagadnieniach z zakresu edukacji globalnej? – Wykazuje zrozumienie dla potrzeb mniejszości w grupie?
3b Jest świadomą polityki oraz praktyk obowiązujących w jej miejscu pracy i podejmuje zbiorową odpowiedzialność w celu ich wdrożenia?	<ul style="list-style-type: none"> – Uświadamia sobie, jaki związek zagadnienia z zakresu edukacji globalnej mają z jej nauczaniem? – Rozumie, jak zagadnienia związane z edukacją globalną wpisują się w szerszy kontekst zajęć w szkole i różnych szkolnych programów? – Zastanawia się, w jaki sposób może mieć wkład w realizację edukacji globalnej?
6 Dąży do stworzenia środowiska pracy opartego na współpracy?	<ul style="list-style-type: none"> – Pracuje z innymi na rzecz upowszechniania edukacji globalnej zarówno w szkole, jak i poza szkołą?
8 Ma twórcze i konstruktywnie krytyczne podejście do innowacji i jest gotowa modyfikować swoją praktykę nauczania, aby odnieść zidentyfikowane wcześniej korzyści oraz wprowadzić ulepszenia?	<ul style="list-style-type: none"> – Naucza edukacji globalnej, posługując się innowacyjnymi metodami? – Używa aktywnych i partycypacyjnych metod nauczania, ucząc edukacji globalnej? – Ma świadomość tego, jakie organizacje oraz instytucje mogą jej w tym pomóc?
10 Ma wiedzę i zrozumienie dotyczące szeregu strategii związanych z nauczaniem, uczeniem się oraz kwestiami wychowawczymi oraz wie, jak je wykorzystywać i adaptować, w tym – jak indywidualizować proces nauczania i zapewniać wszystkim uczącym się możliwość zrealizowania w pełni własnych możliwości?	<ul style="list-style-type: none"> – Zidentyfikowała odpowiednie metody mające na celu zaangażowanie wszystkich uczniów? – Używa skutecznych środków w celu wspierania nauki o zagadnieniach związanych z edukacją globalną?
14 Ma solidną wiedzę i zrozumienie dotyczące nauczanego przez siebie przedmiotu i związanych z tym narzędzi pedagogicznych, które umożliwiają jej skuteczne nauczanie dzieci i młodzieży ze wszystkich grup wiekowych, ze zróżnicowanymi umiejętnościami (w zakresie uprawniających ją do tego kwalifikacji zawodowych)?	<ul style="list-style-type: none"> – Rozpoznała, w jaki sposób nauczany przez nią przedmiot przyczynia się do realizacji celów edukacji globalnej?
15 Zna i rozumie odpowiednie obowiązujące prawne i pozaprawne podstawy i programy dla nauczanych przez siebie przedmiotów, w tym te wymagane przez strategie narodowe, oraz inne dokumenty mające zastosowanie dla nauczanej przez nią grupy wiekowej o określonych umiejętnościach?	<ul style="list-style-type: none"> – Rozumie w szerszym kontekście założenia podstawy programowej i rolę, jaką w niej odgrywa edukacja globalna? – Wie, gdzie szukać porad i informacji związanych z nauczaniem edukacji globalnej?
18 Zna teorie rozwoju dzieci i młodzieży i rozumie, że ich postęp w nauce i dobrostan zależą od szeregu czynników rozwojowych, społecznych, religijnych, etnicznych, kulturowych i lingwistycznych?	<ul style="list-style-type: none"> – Podważa negatywne stereotypy i przedstawia wiele perspektyw widzenia różnych zagadnień? – Dąży do lepszego rozumienia, w jaki sposób osobiste doświadczenia uczniów kształtują ich poglądy, punkty widzenia i rozumienie świata?
22 Planuje postęp w nauce nauczanej grupy wiekowej, uwzględniając jej umiejętności, opracowuje skuteczne plany nauczania w ramach pojedynczych lekcji i cyklu zajęć oraz ma solidną wiedzę o swoim przedmiocie/podstawie programowej?	<ul style="list-style-type: none"> – Dostosowuje nauczanie do grupy wiekowej i rozważa, w jaki sposób można rozbudowywać przekazaną wiedzę i osiągać postępy w nauce? – Planuje swoje zajęcia we współpracy z koleżankami i kolegami z pracy?

1 – Ang. Qualified Teacher Status, oznacza kwalifikacje, jakie musi posiadać osoba, która chce pracować jako nauczycielka lub nauczyciel w szkołach podlegających władzom lokalnym w Anglii i Walii. Kwalifikacje te regulowane są odpowiednimi dokumentami. Pozostałe części Wielkiej Brytanii mają swoje analogiczne dokumenty (przyj. tłum.).

Przedmowa

W czym ta publikacja może mi pomóc?

Podręcznik ten jest przeznaczony dla mentorów² ds poszczególnych przedmiotów oraz wykładowców i wykładowczyń zaangażowanych w szkolenie nauczycielek i nauczycieli.

Podręcznik opracowany został w ramach programu kształcenia początkowego nauczycieli, mającego na celu wprowadzenie edukacji globalnej do kształcenia nauczycieli. Celem niniejszej publikacji jest wsparcie osób zaangażowanych w kształcenie kadry nauczycielskiej w głębszym zrozumieniu zagadnień związanych z edukacją globalną i pomoc we wspieraniu szkolnych nauczycieli, tak, aby poruszali tematykę edukacji globalnej w swojej praktyce. Publikacja ta wskazuje także, jak edukacja globalna może pomóc przyszłym nauczycielkom i nauczycielom w spełnieniu standardów związanych z wymaganymi do wykonywania zawodu kwalifikacjami nauczycielskimi.³

Publikacja ta jest także wartościowym materiałem edukacyjnym dla wszystkich nauczycieli i pomaga w ich rozwoju zawodowym. Publikacja została podzielona na części, aby ułatwić korzystanie z niej. Więcej szczegółowych informacji na dany temat można znaleźć w aneksach.

Publikacja została zatwierdzona przez następujące instytucje i organizacje:

- Manchester Metropolitan University, Wielka Brytania,
- Liverpool Hope University, Wielka Brytania,
- The Association of Development Education (DEA), Wielka Brytania.

Manchester Metropolitan University

Institut Edukacji na Manchester Metropolitan University jest szczęśliwy, że mógł zaangażować się w tworzenie tej ważnej i wydanej w dobrym czasie publikacji. Development Education Project (DEP) ma swoją siedzibę na terenie kampusu Instytutu, nasza współpraca z zaangażowanym i innowacyjnym zespołem DEP jest skuteczna i przynosi korzyści obu stronom. Publikację tę poprzedziło kilka lat pionierskiej pracy w zakresie globalnej edukacji obywatelskiej i skutecznej pedagogiki. Publikacja ta stanowi świetny przewodnik dla osób studiujących na kierunkach pedagogicznych, ich mentorów oraz nauczycieli i kadry akademickiej. Wyznacza nowe kierunki, wiążąc edukację globalną ze standardami kwalifikacji nauczycielskich, programem „Liczy się każde dziecko” i doskonaleniem zawodowym nauczycieli; w pomocny sposób łączy teorię i pomysły na jej praktyczne zastosowanie. Nacisk, jaki publikacja kładzie na postrzeganie świata jako pełnej powiązań globalnej wioski, jest kluczowy dla społeczeństwa XXI wieku, które potrzebuje potwierdzić swoje zaangażowanie na rzecz ludzkości i centralną rolę edukacji w osiągnięciu tego celu.

Andy Jones
dziekan i zastępca rektora
Instytut Edukacji, Manchester
Metropolitan University

Liverpool Hope University

Tego rodzaju świadomość kształtuje się nie tylko poprzez dostarczanie wiedzy, ale także w codziennych relacjach z ludźmi mającymi różne zaplecze i dziedzictwo kulturowo-społeczne. Tego typu myślenie powinno odgrywać główną rolę w edukacji i inspirować przyszłych nauczycieli i nauczycielki. Oznacza to, że obywatele świata będą uczyć się od tych, którzy się jeszcze nie urodzili; od tych, których jeszcze nie widać ani nie słycać; od tych, którzy mają wkład w różnorodność naszego życia. Prawdziwy obywatel czy obywatelka świata wie, że czas, miejsce i kultura są ze sobą powiązane i dzięki temu edukacja może być pasjonująca i służyć lepszemu zrozumieniu świata i mieszkających na nim ludzi. Ta publikacja z zakresu edukacji globalnej umożliwia mądrą refleksję nad edukacją i systemem kształcenia nauczycieli. Nastraja optymistycznie, dając nadzieję na lepszy świat, w którym sprawiedliwość jest bardziej możliwa, a ludziom dobrze się żyje.

Prof. Bart McGettrick
dziekan Wydziału Edukacji
Liverpool Hope University

Development Education Association (DEA)⁴

DEA jest szczęśliwe, że mogło wspierać tę ważną publikację. Nasze najnowsze badania wykazały, że mniej niż sześciu nauczycieli na dziesięciu uważa, że nasz obecny system edukacji przygotowuje uczennice i uczniów do mierzenia się z szybko zmieniającym się zglobalizowanym światem. Aby wspierać nauczycieli w tej roli, kluczowe jest odpowiednie kształcenie przyszłych nauczycieli i podnoszenie kwalifikacji nauczycieli aktywnych zawodowo.

Edukacja globalna wspiera nauczanie wszystkich przedmiotów na wszystkich etapach edukacji. Dzięki niej nabiera ono większego sensu i staje się ciekawsze zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów.

Publikacja ta jest rezultatem wartościowej współpracy między organizacjami pozarządowymi zajmującymi się edukacją globalną, uniwersytetami i szkołami. Mamy nadzieję, że odbiorcy tego podręcznika będą kontynuowali pracę w podobnych kreatywnych partnerstwach. Będziemy szczęśliwi, mogąc obserwować ich rozwój oraz w nich uczestniczyć.

Hetan Shah
dyrektor DEA⁵

2 – W brytyjskim systemie kształcenia nauczycieli mentor jest nauczycielem w szkole, w której student kształtujący się na nauczyciela odbywa staż. Mentor jest opiekunem stażysty.

3 – Publikacja ta powstała we współpracy Development Education Project (DEP) z wydziałem edukacji na Manchester Metropolitan University w Wielkiej Brytanii.

4 – Pol. Stowarzyszenie na rzecz Edukacji Globalnej

5 – Ówczesny dyrektor DEA.

SPIIS TREŚCI

6. WPROWADZENIE

Jak edukacja globalna może wspierać realizację innych programów edukacyjnych?

10. CZYM JEST EDUKACJA GLOBALNA?

Sposoby zainteresowania uczniów tematyką globalną i budowania z nimi relacji

Sposoby myślenia i wiedza

Jak przyszli nauczyciele i przyszłe nauczycielki mogą przygotować się do nauczania edukacji globalnej?

Edukacja globalna w podstawie programowej

18. JAK WYKŁADOWCY I WYKŁADOWCZYNIĘ ORAZ MENTORZY MOGĄ WSPIERAĆ PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI W REALIZACJI EDUKACJI GLOBALNEJ?

Trudności i pozytywne doświadczenia

Jak szkoły mogą wspierać i zachęcać przyszłych nauczycieli i nauczycielki do realizacji edukacji globalnej na zajęciach?

22. UMIEJĘTNOŚĆ KWESTIONOWANIA INFORMACJI I ZADAWANIA PYTAŃ ORAZ KRYTYCZNEGO MYŚLENIA I KRYTYCZNEJ ANALIZY

Jak definiujemy krytyczne myślenie?

Kluczowe strategie kształtowania krytycznego myślenia

Metoda otwartych przestrzeni do dialogu i dociekań

24. STRATEGIE, METODY I TECHNIKI NAUCZANIA EDUKACJI GLOBALNEJ

28. ĆWICZENIA DO WYKORZYSTANIA NA SZKOLENIACH STUDENTÓW I NAUCZYCIELI

32. JAK EDUKACJA GLOBALNA ŁĄCZY SIĘ Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ I INNYMI PROGRAMAMI EDUKACYJNYMI W SZKOLE?

Edukacja globalna a ścieżki międzyprzedmiotowe

Program „Liczy się każde dziecko”

Program „Umiejętności osobiste, umiejętności związane z uczeniem się i myśleniem”

Program „Społeczne i emocjonalne aspekty uczenia się”

Program „Zrównoważone szkoły”

Więzi w społeczności (spójność społeczna)

Edukacja globalna a elektroniczny formularz autoewaluacji nauczania dzieci w wieku 3-4 lat

38. AUDYTY Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ, NAGRODY ORAZ SYSTEMY OCENY PORÓWNAWCZEJ

Ćwiczenie mapujące, opracowane przez Ministerstwo Edukacji w Wielkiej Brytanii

Projekt dot. edukacji obywatelskiej – system oceny porównawczej dla szkół ponadpodstawowych

Audyt dotyczący obecności edukacji globalnej w programie nauczania, opracowany przez Oxfam

Narzędzie do autoewaluacji treści z zakresu edukacji globalnej, opracowane przez Reading International Solidarity Centre

Nagroda Szkół Globalnych (Global Schools Award), przyznawana przez Yorkshire and Humberside Global Schools Association

Nagroda Międzynarodowych Szkół

Nagroda Eko-szkół

Program szkół Sprawiedliwego Handlu

Nagroda dla Zdrowych Szkół

Nagroda UNICEF dla Szkół Przestrzegających Praw

41. ANEKSY

Aneks 1, Ośiem kluczowych obszarów edukacji globalnej w podstawie programowej

Aneks 2, Tło historyczne edukacji globalnej

Aneks 3, Podstawowe różnice pomiędzy edukacją globalną i edukacją międzynarodową w Wielkiej Brytanii

Aneks 4, Wzorcowe studia przypadków z programów kształcenia nauczycieli

Aneks 5, Dalsze implikacje pedagogiczne nauczania krytycznej analizy

Aneks 6, Cytaty związane z koncepcjami edukacji globalnej, do wykorzystania jako materiał wyjściowy do zajęć

Aneks 7, Szersze spojrzenie na podstawę programową

Aneks 8, Schemat programu dotyczącego rozwijania umiejętności osobistych, umiejętności związanych z uczeniem się i myśleniem

Aneks 9, Studium przypadku – Nagroda Międzynarodowych Szkół

Aneks 10, Materiały dodatkowe

CZĘŚĆ 1: WPROWADZENIE

Uświadamiamy sobie w coraz większym stopniu, że żyjemy w zglobalizowanym, pełnym wzajemnych powiązań świecie oraz że istotną rolą edukacji jest pomaganie nam w odnalezieniu w tym świecie naszego miejsca i przeznaczenia.

Co więcej, nowa podstawa programowa wymaga, aby programy poszczególnych przedmiotów oparte były na zestawie wspólnych wartości i celów, znanych jako obszary programowe (ang. curriculum dimensions). Jednym z tych obszarów jest edukacja globalna (ang. Global Dimension).

„Edukacja globalna bada, co łączy nas z resztą świata. Umożliwia uczącym się zainteresowanie się złożonymi kwestiami globalnymi i badanie powiązań między ich własnym życiem a życiem innych ludzi oraz innymi krajami, miejscami na świecie. Edukacja globalna odnosi się zarówno do krajów globalnego Południa, jak i krajów globalnej Północy, w tym krajów Europy. Pomaga uczącym się wyobrazić sobie inną przyszłość i rolę, jaką oni sami mogą odegrać w tworzeniu sprawiedliwego i cieszącego się trwałą, zrównoważonym rozwojem świata”.⁶

Jednak nauczyciele i nauczycielki, szczególnie studenci kierunków pedagogicznych, mają często trudności w znalezieniu czasu lub przestrzeni na to, żeby pomóc uczniom i uczniom odnieść się do tych zagadnień.

Jako osoby kształcące i szkolące nauczycieli musimy zatem zadać sobie następujące pytania:

- Jak i dlaczego powinniśmy wspierać przyszłych nauczycieli i nauczycielki w osobistym i zawodowym zdobywaniu wiedzy na temat edukacji globalnej?
- Jak możemy wyposażyć przyszłych nauczycieli w wiedzę i umiejętności potrzebne do skutecznego włączenia edukacji globalnej do nauczania?
- W jaki sposób edukacja globalna może być przydatna w kształceniu i szkoleniu nauczycielek i nauczycieli?

Jak edukacja globalna może wspierać realizację innych programów edukacyjnych?

Programy dotyczące ochrony klimatu i środowiska oraz edukacji globalnej zyskują obecnie uznanie w wielu dyscyplinach naukowych, na uczelniach wyższych oraz w szkołach.

Poza faktem, że edukacja globalna została wyraźnie wpisana w podstawę programową, jej realizacja może być przydatna w wielu innych inicjatywach i programach, jakich oczekuje się od instytucji zajmujących się edukacją.

A oto przykłady programów realizowanych w Wielkiej Brytanii:

- Brytyjskie Ministerstwo Edukacji wprowadziło wymóg, aby do 2020 roku wszystkie szkoły stały się szkołami promującymi trwałą i zrównoważony rozwój, z uwzględnieniem „programu nauczania, środowiska szkolnego i społeczności lokalnej”.⁷
- Pięć tematów proponowanych w programie „Liczy się każde dziecko” (ang. Every Child Matters) może być dobrym uzupełnieniem edukacji globalnej. Więcej szczegółów na s. **.
- Począwszy od września 2007 roku szkoły mają prawny obowiązek promowania spójności społecznej. Edukacja globalna może być użytecznym narzędziem do tego celu. Więcej szczegółów na s. **.
- Higher Education Funding Council for England (HEFCE)⁸ potwierdza swoje zaangażowanie na rzecz tematyki edukacji globalnej:

„Mamy wizję, według której w ciągu 10 lat sektor szkolnictwa wyższego w Anglii będzie uznawany za jeden z najbardziej przyczyniających się do trwałego i zrównoważonego rozwoju. Z jednej strony poprzez upowszechnianie umiejętności i wiedzy, które studentki i studenci nabywają i wykorzystują w praktyce, a z drugiej – poprzez własne strategie i działania uczelni”.⁹

„Biorąc pod uwagę globalny ślad (ang. global footprint) uczelni wyższych, ich potencjał badawczy dający możliwość opracowywania technicznych i społecznych rozwiązań globalnych wyzwań, a przede wszystkim zdolność absolwentów i absolwentek do wpływania na przyszłość społeczności na świecie, uczelnie wyższe z całą pewnością nie mogą ignorować szerszego programu nauczania [uwzględniającego edukację globalną – przyp. tłum.]”.¹⁰

- Zastępca kanclerza na Manchester Metropolitan University, John Brookes, stwierdził, że misją uczelni powinno być doprowadzenie do tego, aby wszyscy jej studenci i studentki postrzegali siebie jako „obywateli i obywatelki świata”

6 – The Global Dimension in Action. A Curriculum Planning Guide for Schools, Qualifications and Curriculum Authority, 2008 r. http://www.centreforglobaleducation.org/documents/The%20global%20dimension%20in%20action%20low%20ink_tcm8-1866.pdf

7 – www.teachernet.gov.uk/sustainableschools

8 – HEFCE jest instytucją zajmującą się rozdzielaniem środków publicznych przeznaczonych na edukację wyższą uczelniom i uniwersytetom (przyp. tłum.).

9 – www.teachernet.gov.uk/sustainableschools

10 – Chris Shiel, Centre for Global Perspectives, Bournemouth University, w: The Global University: The role of senior managers BU, DEA, HEFCE, 2008 r.

Edukacja globalna a program

„liczy się każde dziecko”

(ang. Every child matters)¹¹

Osiem obszarów edukacji globalnej :

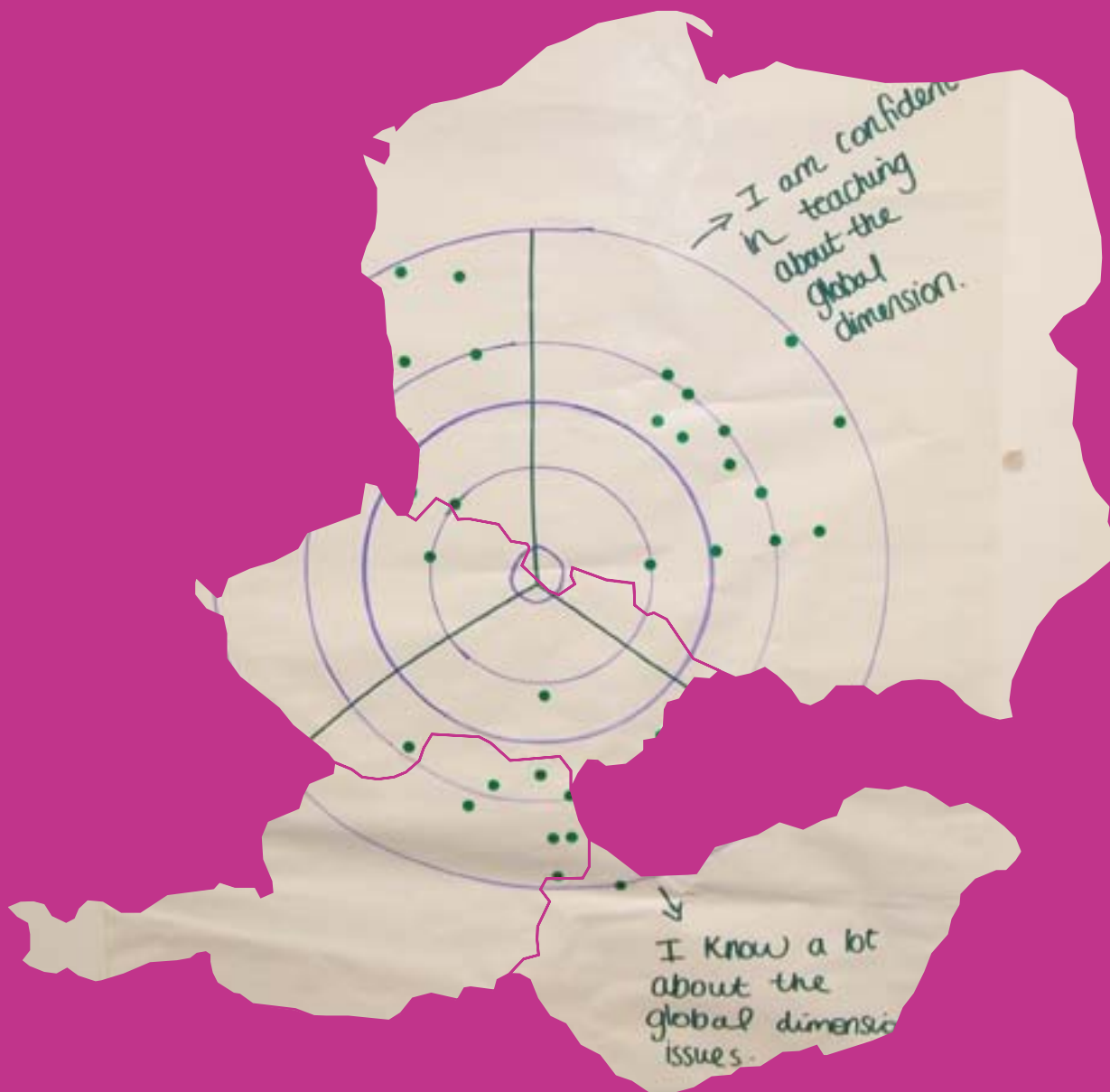
„Liczy się każde dziecko”

Zdrowie	<p>badanie kwestii związanych z etyczną produkcją żywności na świecie (np. ruch Sprawiedliwego Handlu, żywność uprawiana lokalnie), ●●●●●</p> <p>zachęcanie dzieci do korzystania z proekologicznych środków transportu (chodzenie pieszo, jazda rowerem), ●●●●</p> <p>poruszanie kwestii związanych z przeciwdziałaniem rasizmowi i zastraszaniem uczniów i uczennic w szkole oraz wpływem tych zjawisk na zdrowie psychiczne dzieci, ●●●●●●</p> <p>wykorzystywanie partycypacyjnych metod nauczania, które rozwijają u dzieci poczucie własnej wartości i postawę sprawczości („Potrafię to zrobić!”), ●●●●</p>
Bezpieczeństwo	<p>badanie konfliktu na płaszczyźnie osobistej, lokalnej i globalnej (np. wojna, terroryzm, zmiany klimatyczne), ●●●●●●</p> <p>lepsze zrozumienie procesu rozwiązywania konfliktów, w tym konfliktów na płaszczyźnie osobistej, lokalnej i globalnej, ●●●●●●●●</p> <p>badanie praw i obowiązków związanych z bezpieczeństwem osobistym, ●●●●●●●●</p>
Radość z uczenia się	<p>zwiększenie radości z uczenia się poprzez użycie aktywnych metod nauczania związanych z edukacją globalną, ●●●●</p> <p>rozwijanie u uczniów i uczennic umiejętności interpersonalnych oraz umiejętności krytycznego myślenia w oparciu o tematykę z zakresu edukacji globalnej, ●●●●●●●●</p> <p>budowanie więzi z szerszą społecznością ludzi, aby badać ważne kwestie globalne, ●●●●●●●●</p>

Pozytywny wkład	<p>zachęcanie uczennic i uczniów do aktywnego angażowania się na rzecz kwestii globalnych i wprowadzania zmian w kwestiach, które są dla nich ważne (np. ochrona środowiska, przeciwdziałanie rasizmowi, ubóstwu), ●●●●●●●●</p> <p>wykorzystanie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka w celu badania praw dzieci na całym świecie, ●●●●●●●●</p> <p>demonstrowanie, jak funkcjonuje demokracja poprzez własne nauczanie, zawsze uwzględniające poglądy młodych ludzi, w tym uczniów i uczennic z samorządu uczniowskiego, ●●●●●●●●</p>
Dobrostan finansowy/ekonomiczny	<p>zachęcanie uczennic i uczniów do badania możliwości pracy na zasadach wolontariatu w sektorze ekonomii społecznej lub w kooperatywach, ●●●●●●●●</p> <p>badanie praw pracowniczych w Wielkiej Brytanii i na całym świecie, w tym kwestii pracy dzieci, ●●●●●●●●</p>

Tabela opracowana na podstawie Developing the Global Dimension in the School Curriculum, Ministerstwo Edukacji (DFES), 2005 r. oraz Mapping the Global Dimension to ECM Outcomes Framework, Northwest Global Education Network (NWGEN).

¹¹ – Program „Liczy się każde dziecko” (ang. Every Child Matters) został wprowadzony w 2003 roku z inicjatywy brytyjskiego rządu do szkół w Anglii i Walii po tragicznej śmierci Victorii Climbié, ośmioletniej dziewczynki pochodzącej z Wybrzeża Kości Słoniowej, torturowanej i zamordowanej przez swoich opiekunów w 2000 roku. Program ma na celu zapewnienie wszystkim dzieciom i młodym ludziom (do wieku 24 lat) bezpieczeństwa i szeroko definiowanego dobrostanu oraz skuteczniejszej współpracy instytucji zajmujących się edukacją, bezpieczeństwem i ochroną dzieci (przyp. tłum.).

CZĘŚĆ 2: CZYM JEST EDUKACJA GLOBALNA?

„Edukacja globalna obejmuje takie kluczowe koncepcje, jak: bycie obywatelką/obywatelem świata, rozwiązywanie konfliktów, różnorodność, prawa człowieka, sprawiedliwość społeczna, trwałe i zrównoważony rozwój oraz wartości i postrzeganie innych i świata. Edukacja globalna bada powiązania między tym, co lokalne a tym, co globalne. Zwiększa wiedzę i kształtuje zrozumienie, a także umiejętności i postawy”.¹²

Edukacja globalna pomaga osobom uczącym się:

- badać i nadawać sens wielkim światowym wyzwaniom
- krytycznie i kreatywnie myśleć o aktualnych i kontrowersyjnych zagadnieniach
- analizować zagadnienia i wydarzenia z wielu różnych perspektyw
- komunikować się z ludźmi z wielu różnych krajów i kultur
- kształtować poczucie własnej wartości i pozytywne nastawienie do różnic
- wysuwać argumenty za daną kwestią i przeciw niej, zarówno w swoim imieniu, jak i w imieniu innych ludzi
- zastanawiać się nad teraźniejszymi i przyszłymi konsekwencjami własnych działań
- znaleźć związek między uczeniem się i podejmowaniem odpowiedzialnych działań
- uczestniczyć w życiu społecznym jako aktywna/y i odpowiedzialna/y obywatelka lub obywatel
- rozwijać umiejętności, które umożliwią im zauważanie i przeciwdziałanie przejawom niesprawiedliwości, uprzedzeń i dyskryminacji

Czy jesteś obywatelką/ obywatelem świata?

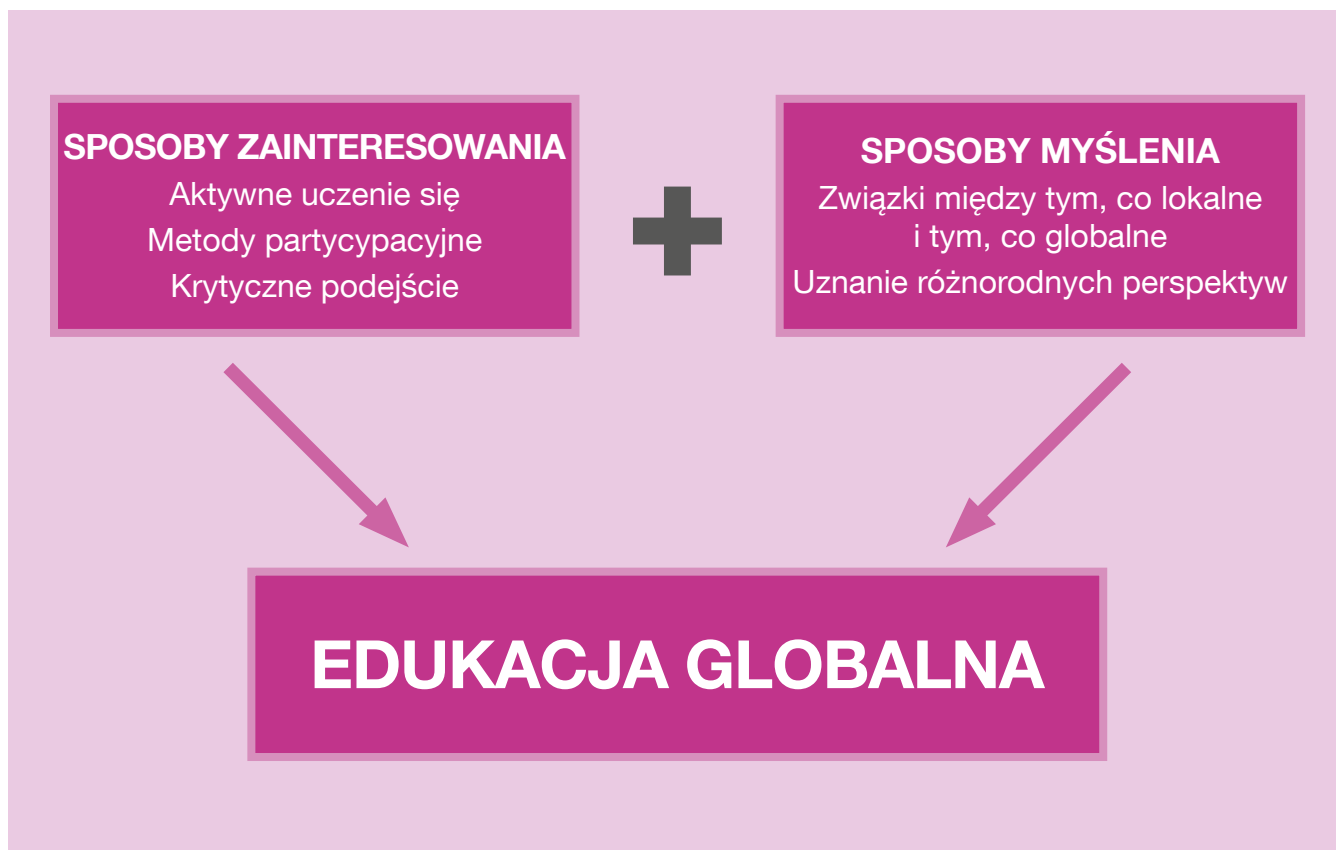
Poniższy schemat przedstawia główne koncepcje edukacji globalnej.

Szczegółowy opis każdej z koncepcji znajduje się w aneksie 1 na s. 41

Wychodząc poza koncepcje

Edukacja globalna jest czymś więcej niż zestawem koncepcji, których należy się nauczyć. Dotyczy sposobów zainteresowania tematyką globalną uczniów i budowania relacji z nimi, sposobów myślenia oraz wiedzy.

Sposoby zainteresowania uczniów tematyką globalną i budowania z nimi relacji

Badając ten aspekt edukacji globalnej, ważne jest zastanowienie się, w jaki sposób odnosimy się do uczennic i uczniów, jakiego typu relacje z nimi nawiązujemy podczas nauki o zagadnieniach z zakresu edukacji globalnej i w jaki sposób zachęcamy ich do przemyślnych, etycznych działań pozaszkolnych.

Proces uczenia się i nauczania innych edukacji globalnej powinien być:

- aktywny
- partycypacyjny
- demokratyczny
- oparty na empatii
- inkluzywny (włączający)
- krytyczny
- oparty na doświadczeniu

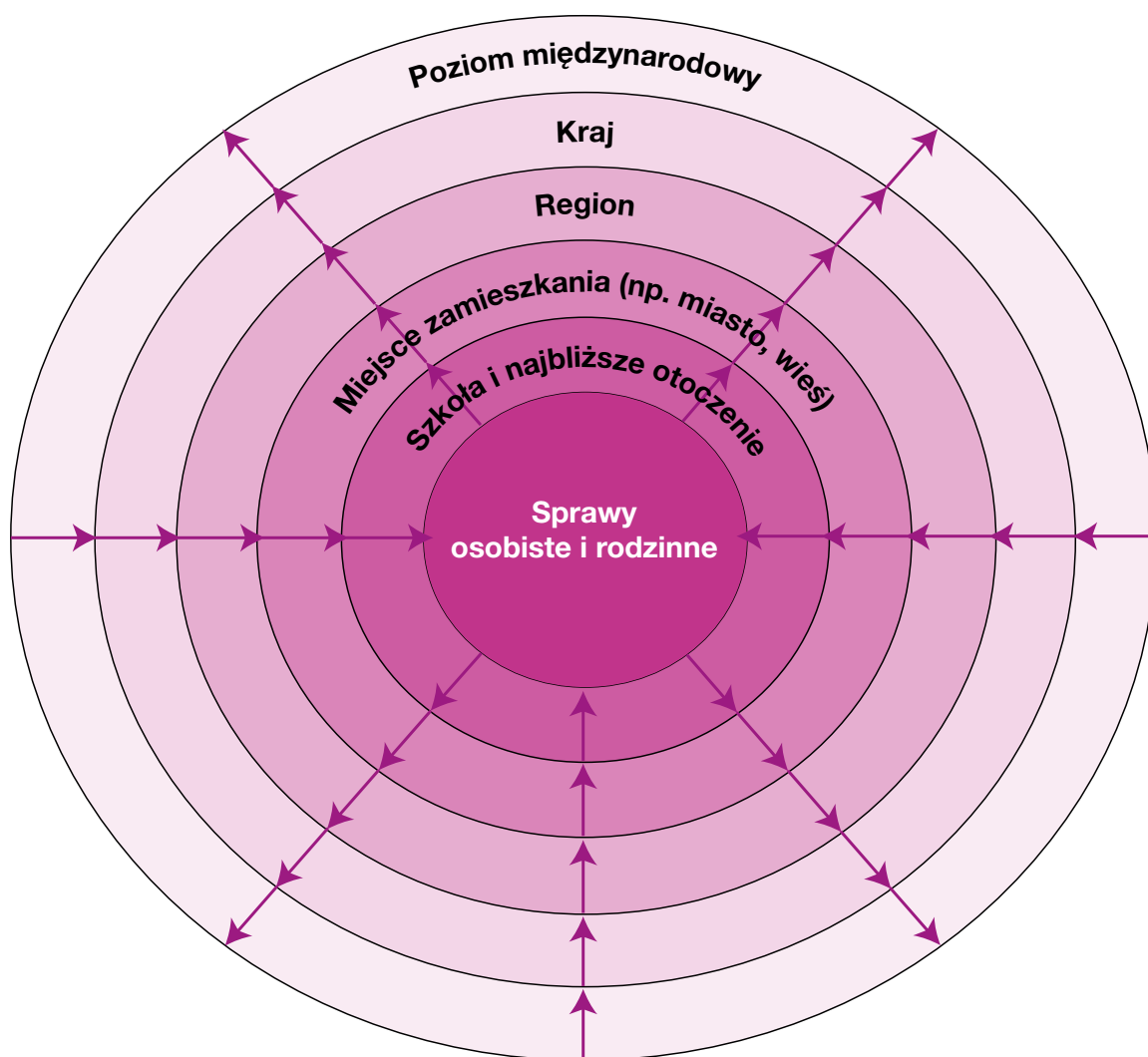
Dalsze informacje o metodach nauczania i pomysłach do wykorzystania podczas zajęć znajdują się w części 5. tej publikacji.

Sposoby myślenia i wiedza

Aspekty te dotyczą stwarzania uczniom i uczennicom możliwości dostrzegania związków między tym, co lokalne a kwestiami dotyczącymi całego świata i zachęcania ich do uznania i docenienia różnorodnych punktów widzenia.

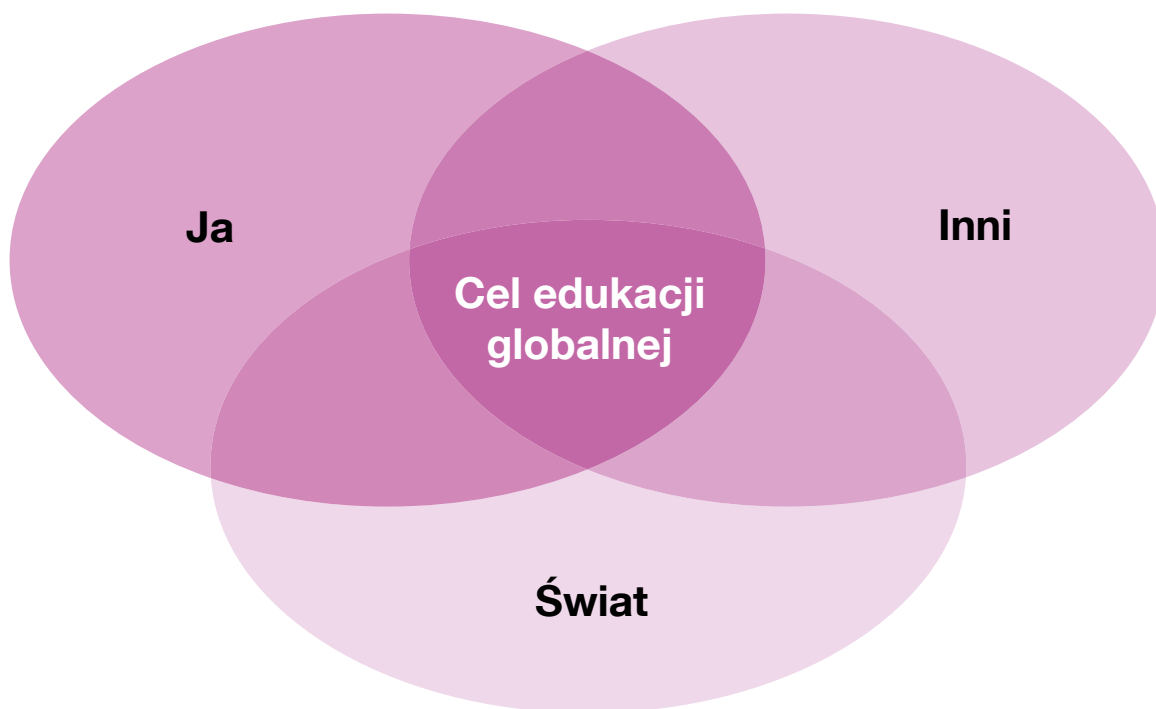
Kształtowanie świadomości zagadnień globalnych można rozpocząć na poziomie osobistym i rodzinnym i stopniowo rozwijać je, wychodząc na zewnątrz i dostrzegając dalsze współzależności i powiązania. Jednak dzięki nowoczesnym mediom, mobilności i konsumpcji dziecko może zapoznać się z wymiarem globalnym różnych zagadnień na każdym etapie swojego życia – edukatorki i edukatorzy mają więc za zadanie pomóc młodym ludziom zrozumieć przekazy i treści wizualne, na które są wystawieni, a które często są dezorientujące, a czasem traumatyzujące.

Schemat A. Od tego, co osobiste do tego, co globalne

Schemat A można postrzegać jako przedstawiający stałe poczucie umiejscowienia i tożsamości, ale w naszym coraz bardziej zglobalizowanym świecie ludzie stają się coraz bardziej mobilni, a ich tożsamości – płynne. Związki międzyludzkie w coraz mniejszym stopniu oparte są na rodzinie i stają się bardziej złożone. Warto zastanowić się, co szkoła może zaoferować uczniom i uczennicom, na życie których znaczący wpływ będą mieć czynniki związane z niezbadanym jeszcze wpływem szerokiej gamy mediów elektronicznych.

Schemat B. Cel edukacji globalnej

Wykształcenie poczucia połączenia z resztą świata i świadomości naszego miejsca i roli w nim wymaga refleksji i zaangażowania. Należy pomóc przyszłym nauczycielom i nauczycielkom w kształtowaniu poczucia związku z resztą świata w ich praktyce nauczycielskiej. Należy zachęcać ich do refleksji nad własnymi wyborami dotyczącymi stylu życia i zachowań, ponieważ podczas zajęć z dziećmi i młodzieżą chcąc nie chcąc będą odgrywać rolę wzorów do naśladowania.

Jak przyszli nauczyciele i przyszłe nauczycielki mogą przygotować się do nauczania edukacji globalnej?

Warto, aby osoby kształcące się na nauczycieli zastanowiły się, w jaki sposób dostarczą dzieciom możliwości do:

- badania tematyki z zakresu edukacji globalnej, w tym konfliktów, różnorodności, praw człowieka, współzależności, sprawiedliwości społecznej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- uczestnictwa w zrównoważonych partnerstwach na całym świecie,
- dostrzegania związków między sprawami osobistymi a zagadnieniami i wydarzeniami na szczeblu lokalnym, krajowym oraz globalnym,
- doceniania wagi kontekstu globalnego i angażowania się w szereg różnorodnych, z punktu widzenia kulturowego, doświadczeń związanych z uczeniem się,
- krytycznego spojrzenia na wyznawane przez siebie wartości i przyjmowane postawy wobec różnorodności i zagadnień globalnych,
- rozwijania umiejętności, które pozwolą im na rozpoznawanie przejawów niesprawiedliwości, uprzedzeń i dyskryminacji i przeciwdziałanie im.

Więcej informacji dotyczących historii edukacji globalnej znajduje się w aneksie 2.

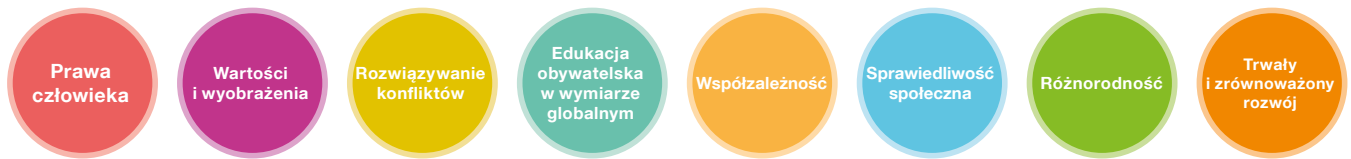
Edukacja globalna w podstawie programowej

„Podstawa programowa w XXI wieku powinna przygotowywać młodych ludzi do tego, aby potrafili uznać swoją rolę i odpowiedzialność jako członkowie globalnego społeczeństwa. Młodzi ludzie powinni być zdatni zrozumieć globalny kontekst swojego lokalnego życia (...)”, QCA Futures: Meeting the Challenge

<p>WYCHOWANIE TECHNICZNE</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie wpływu technologii na świat i jej trwałości 	<p>Edukacja osobista, społeczna, zdrowotna i ekonomiczna (PSHE)</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozwijanie umiejętności doceniania różnorodności 	<p>PLASTYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie kwestii globalnych oraz wartości związanych z tradycjami kulturowymi 	
<p>GEOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie globalnych współzależności – badanie globalnych różnorodności – krytyczna analiza zagadnień globalnych. 	<p>HISTORIA</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie jak kwestie globalne zmieniły się na przestrzeni czasu – badanie przyczyn ubóstwa i konfliktów na świecie 	<p>INFORMATYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie wpływu technologii informatyczno-komunikacyjnych na świat – wykorzystywanie zagadnień globalnych w kontekście ćwiczenia umiejętności związanych z ww. technologiami 	<p>WYCHOWANIE FIZYCZNE</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie kwestii współzależności w pracy zespołowej, a kwestii sprawiedliwości społecznej w zawodach (współzawodnictwie)
<p>MATEMATYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystywanie tematyki globalnej do zilustrowania zagadnień matematycznych – włączanie do nauczania koncepcji matematycznych z innych kultur 	<p>ZAJĘCIA TEATRALNE</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie kwestii globalnych poprzez przedstawienia – wystawienie sztuki z przesłaniem bliskim edukacji globalnej – badanie kwestii różnorodności i tożsamości 	<p>JĘZYK ANGIELSKI</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie wartości i kultur na świecie – wykorzystywanie zagadnień globalnych do kształtowania kompetencji kluczowych 	<p>JĘZYKI OBCE</p> <ul style="list-style-type: none"> – kształtowanie uznania i pozytywnych postaw wobec innych kultur na świecie – badanie zagadnień globalnych poprzez ćwiczenie umiejętności wypowiedzania się, słuchania i czytania w obcym języku
<p>WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> – poruszanie tematów związanych ze sprawiedliwością, prawami człowieka, spójnością społeczną i globalnymi współzależnościami – podejmowanie działań związanych z kwestiami globalnymi – badanie kwestii różnorodności i tożsamości 	<p>PRZYRODA</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozważanie kwestii etycznych związanych z zagadnieniami nauki w kontekście globalnym – badanie współzależności między ludźmi z całego świata i przyrodą 	<p>MUZYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystywanie muzyki z przesłaniem odnoszącym się do praw człowieka i sprawiedliwości społecznej – podkreślanie współzależności stylów muzycznych na świecie 	<p>RELIGIOZNAWSTWO</p> <ul style="list-style-type: none"> – badanie kwestii globalnych oraz wartości związanych z tradycjami kulturowymi – kształtowanie świadomości różnorodności i poczucia przynależności do globalnej społeczności

Opracowane na podstawie Developing the Global Dimension in the School Curriculum, Ministerstwo Edukacji (DFES), Getting Started with Global Citizenship: A Guide for New Teachers, Oxfam

Osiem obszarów edukacji globalnej

MATEMATYKA,
podstawa programowa:
1.1a, 1.1b, 1.3b, 1.3c,
1.3d, 1.4a, 2.1a, 2.2c,
3.2, 3.2f, 4b, 4d, 4f,

Co zamierzałeś/zamierzałaś osiągnąć?
– Kształtować u 12-letnich uczennic i uczniów umiejętność używania zwrotów z języka matematycznego poprzez muzykę i zasady leżące u podstaw edukacji globalnej.

Jak zorganizowałaś/zorganizowałeś proces uczenia?
– Badaliśmy matematyczne zasady wieloboków w oparciu o polirytmie wykorzystywaną w grze na bębnach afrykańskich.
– Zastanawialiśmy się także nad tym, skąd pochodzą bębny i jakie mają znaczenie dla kultur w Afryce.

W jakim stopniu osiągnęłaś/osiągnąłeś te cele?
– Ewaluacja wykazała, że 94% uczennic i uczniów doceniło podejście międzyprzedmiotowe i chciało kontynuować te zajęcia (projekt).
– Wyniki uczniów z matematyki się poprawiły.

MUZYKA,
podstawa programowa:
1.1a, 1.1b, 1.2a, 1.2b, 1.4a,
1.4b, 1.5a, 2.1b, 2.1d, 2.1g,
2.2a, 2.2d, 3c, 4b, 4c, 4g

**WYCHOWANIE
TECHNICZNE,**
podstawa programowa:
1.1a, 1.1b, 1.2a, 1.3a, 1.4a,
2a, 2c, 3b, 3d, 4d, 4g

Co zamierzałaś/zamierzałeś osiągnąć?
– Zbadać kwestię zmian klimatycznych i współzależności lokalno-globalnych dotyczących zrównoważonego projektowania (architektury) oraz podejmowania przemyślanych, odpowiedzialnych działań.

Jak zorganizowałaś/zorganizowałeś proces uczenia?
– 12-letni uczennice i uczniowie mieli dzień bez zwyczajowego planu lekcji.
– Poprowadziłam warsztaty rotacyjne mające na celu zbadanie śladu węglowego (ang. carbon footprint) uczniów i szkoły i obmyślenie środków zaradczych, wykorzystujących lepsze rozwiązania techniczne.
– Odpowiedzialne działanie polegało na zaprojektowaniu zrównoważonych/sprzyjających środowisku produktów do użycia w szkole oraz na sadzeniu drzew.

W jakim stopniu cele te zostały osiągnięte?
– Ewaluacja wykazała, że dzieci doceniły podejście międzyprzedmiotowe, jednak należy przeprowadzić dalsze zajęcia w ramach poszczególnych przedmiotów.
– Uczniowie i uczennice kontynuowali działania po zakończeniu całodziennych warsztatów.

GEOGRAFIA,
podstawa programowa:
1.3a, 1.3b, 1.4a, 1.6a, 2.1a,
2.1g, 3a, 3h, 4b, 4e, 4f, 4i

**EDUKACJA
OBYWATELSKA,**
podstawa programowa:
1.3c, 2.1a, 2.1b, 2.2c, 2.3a,
2.3b, 2.3c, 3e, 4b, 4c, 4d,
4e, 4h, 4j

Podziękowania dla Rachel Thomas Nash Poynton High School oraz John Davenport, South Chadderton High School za udostępnienie powyższych studiów przypadku.

CZĘŚĆ 3: JAK WYKŁADOWCY I WYKŁADOWCZYNIE ORAZ MENTORZY MOGĄ WSPIERAĆ PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI W REALIZACJI EDUKACJI GLOBALNEJ?

„Nasza wykładowczyni przedstawiła nam sposoby i strategie nauczania [edukacji globalnej – przyp. tłum.]. Każda z grup miała inną strategię do wypróbowania, więc podczas jednych zajęć pojawiło się mnóstwo pomysłów i tematów, np. ruch Sprawiedliwego Handlu. Wypróbowaliśmy je podczas praktyk w szkołach, były bardzo przydatne i pomyślałem: „Tak, potrafię to zrobić! To jest naprawdę łatwe!”¹³ Student drugiego roku studiów pedagogicznych (ang. *Post-Graduate Certificate in Education*¹⁴).

Wykładowczynie i wykładowcy mogą odegrać kluczową rolę w umożliwieniu studentom wypracowania pomysłów i zdobycia pewności siebie, aby mogli nauczać edukacji globalnej i postrzegać swój proces uczenia się i stawania się obywatelami świata jako część ich rozwoju zawodowego.

Poza zapoznawaniem studentów z narzędziami do nauczania edukacji globalnej, warto zachęcać ich do dzielenia się zdobytą wiedzą oraz krytycznego podejścia do przedstawianych metod, także tych zaprezentowanych poniżej.

Ważna jest także świadomość, że studenci i studentki mierzą się z wieloma trudnościami podczas zdobywania wiedzy nt. nauczania edukacji globalnej. W badaniach przeprowadzonych przez DEP i Manchester Metropolitan University w ramach projektu „Edukacja globalna w kształceniu nauczycieli” wyodrębniono następujące wyzwania:¹⁵

- Studenci wykazywali brak wiedzy o tematyce z zakresu edukacji globalnej i brak zaangażowania, kiedy rozpoczynali kurs.
- Byli przytłoczeni ogromem pracy, którą należało wykonać i mieli poczucie, że nie ma przestrzeni na edukację globalną.
- Mieli poczucie, że powinni się skoncentrować na „efekcie końcowym” czyli ocenach uczniów z egzaminów gimnazjalnych. Jeżeli nie ma wymogu przerobienia danego tematu (tzn. jeśli nie będzie oceniany na egzaminach), nie będzie przerobiony. Mieli także obawę, że aby móc włączyć tematykę z zakresu edukacji globalnej do programu nauczania trzeba z niego usunąć inne zagadnienia.
- Dzieci i młodzież nie są zainteresowani tą tematyką.
- Dzieci i młodzież nie potrafią pracować z wykorzystaniem metod proponowanych w edukacji globalnej, np. praca w grupie, udział w dyskusji, gra z podziałem na role.
- Metody nauczania, które się sprawdziły podczas studiów, są trudniejsze do wykorzystania w praktyce.
- Także brak wzorców do naśladowania w zakresie edukacji obywatelskiej w wymiarze globalnym jest postrzegany jako problem. Z jednej strony studenci i studentki nie mają poczucia, że w szkole mieli nauczycieli, których chcieliby naśladować. Z drugiej strony, nie mają także autorytetów, gdy trafiają do szkół podczas praktyk. Jedna ze studentek skomentowała to w ten sposób: „Potrzebujesz kogoś do naśladowania, w przeciwnym razie to jest jak porywanie się z motyką na słońce!” (studentka drugiego roku studiów pedagogicznych, maj 2007 r.).
- Studenci mieli też poczucie, że „ważne jest, żeby wykładowca, który cię szkoli, miał pasję”.

13 – Warsztat ewaluacyjny przeprowadzony przez Helen Lawson w ramach projektu Global Dimension in ITET, październik 2006 r.

14 – W systemie edukacyjnym Anglii i Walii roczne studia podyplomowe umożliwiające podjęcie pracy nauczycielskiej.

15 – Helen Lawson, Where do we go from here? Implications for policy formulation of research findings from the MMU/DEP ITET project, ewaluacja projektu „Edukacja globalna w kształceniu nauczycieli”, 2006 r.

Dobre praktyki dotyczące wykładowców i wykładowczyń akademickich

Kilka wzorcowych studiów przypadku ukazujących jak edukacja globalna została włączona do kursów nauczycielskich na Manchester Metropolitan University, znajduje się w aneksie 3.

Pozytywne doświadczenia – przezwyciężanie trudności w szkole

Wyniki badań wskazują, że mentorzy, którzy sami są zaangażowani we włączanie edukacji globalnej do programów nauczania, mogą mieć olbrzymi wpływ na jej zrozumienie przez studentów i ich zaangażowanie:

„Moduł A był wspaniały, było w nim dużo edukacji obywatelskiej i edukacji globalnej... Nauczyłam się bardzo dużo, obserwując nauczycielkę religioznawstwa, która specjalizowała się w edukacji obywatelskiej. Metody, które wykorzystywała na zajęciach i jej wiedza były niesamowite. Myli się każdy, kto mówi, że edukacja obywatelska nie jest przedmiotem samym w sobie! Będę używać wielu z jej metod i pomysłów. Była pełna pasji dla swojego przedmiotu i mogę sobie wyobrazić, że będę taka jak ona za kilka lat!” (studentka studiów pedagogicznych ze specjalizacją z religioznawstwa, czerwiec 2007 r.).

Inna studentka dostała się na „wymarzoną praktykę” w szkole, gdzie pozwolono jej wypróbować różne metody nauczania (w tym techniki i pomysły przekazywane podczas jej kursu pedagogicznego na uczelni) przy pełnym wsparciu ze strony zarówno jej mentora, jak i nauczyciela klas, z którymi pracowała. Obydwaj byli bardzo zainteresowani jej praktyką.

„Trwają właśnie Dwa tygodnie Sprawiedliwego Handlu¹⁶, na początkowych zajęciach przed rozpoczęciem lekcji przedmiotowych przeprowadziłam zajęcia poświęcone Sprawiedliwemu Handlowi, temu, jak pomaga on ludziom w krajach globalnego Południa. Wybór tego, co dzieci jedzą czy piją łączy je z ludźmi w innych krajach, którzy produkują te produkty np. kawę, herbatę, kakao. Myślę, że to jest właśnie edukacja globalna. Dzieci były bardzo zainteresowane tym tematem i będziemy go dalej przerabiać w następnym tygodniu” (nauczycielka zajęć technicznych).

„Kiedy w ramach studiów pedagogicznych byłem na praktykach nauczycielskich w Sandbach High School, zapoznałem się z edukacją globalną. Odtąd zawsze próbuję włączyć jej elementy do moich lekcji. W tematach przerabianych na geografii często daję się wprowadzić edukację globalną. Dokładam starań, żebyśmy na zajęciach porównywali ze sobą zagadnienia lokalne i globalne. Na zajęcia z tematyki siedlisk ludzkich z grupą w wieku 12 lat przyszedł nauczyciel z RPA (w ramach programu wymiany Afri-twin między naszą szkołą a szkołą z RPA). Dzieci mogły dzięki temu porównać lokalne siedliska ludzkie z siedliskami z RPA, były bardzo ożywione, zadawały wiele pytań. Wprowadzenie elementów edukacji globalnej do zajęć pomaga mi tchnąć więcej życia w zajęcia i omawiane miejsca” (nauczyciel geografii).

„Myślałam, że edukacja globalna może być realizowana tylko na lekcjach takich jak geografia albo religioznawstwo. Zachęcono mnie do włączenia jej do mojego programu nauczania. Wykorzystałam powiązania międzyprzedmiotowe z historią i zaproponowałam scenariusz lekcji poświęcony rachunkowi prawdopodobieństwa, oparty częściowo na obliczeniu, ile osób przewożonych na statkach z niewolnikami płynących do krajów kolonizatorskich przeżyło tę podróż. Dało mi to nowe spojrzenie na planowanie lekcji” (nauczycielka matematyki).

16 – Fairtrade Fortnight (pol. Dwa tygodnie Sprawiedliwego Handlu), doroczna impreza promująca ideę Sprawiedliwego Handlu, organizowana na całym świecie przez Fairtrade Foundation. Pionierska impreza Fairtrade Fortnight została zorganizowana przez Fairtrade Foundation w Wielkiej Brytanii w 1997 roku (przyt. tłum.).

Jak szkoły mogą wspierać i zachęcać przyszłych nauczycieli i nauczycielki do realizacji edukacji globalnej na zajęciach?

Poprzez zadania do wykonania w ramach studiów

- W przypadkach, gdzie jest to możliwe, warto zachęcać studentów i studentki do zastanowienia się nad ich przyszłą rolą jako nauczycieli, powiązaniemi między podejściem związanych z angażowaniem w projekty całej szkoły (ang. whole-school policy) a wartościami i metodami charakterystycznymi dla edukacji globalnej, np. różnorodność i aktywne uczestnictwo uczniów w zajęciach (podejście partycypacyjne).
- Warto wykorzystać możliwości wynikające z nauczania edukacji globalnej w ramach zadań wynikających z programu studiów, które dają wykładowcom i mentorom okazję do przedyskutowania różnych kwestii.
- Studenci i studentki uczestniczący w kursach na studiach pedagogicznych mają możliwość skoncentrowania się na ćwiczeniach i metodach nauczania z zakresu edukacji globalnej podczas części studiów następującej po stażu (tzw. Enrichment Phase).

Podczas wprowadzenia praktykantów w pracę szkoły

- Warto zastanowić się, jak szkoła może wykorzystać proces wprowadzania praktykantów i praktykantek w pracę szkoły, aby ich zapoznać z tematyką i metodami wykorzystywanymi w edukacji globalnej.

Standardy kwalifikacji nauczycielskich¹⁷

- Warto wykorzystać załączoną do tej publikacji tabelę „Wymagane kwalifikacje nauczycielskie (QTS) a edukacja globalna” (aneks 4.), aby zachęcić studentów do refleksji nad ich praktyką nauczycielską w kontekście edukacji globalnej.

Szkolenie rady pedagogicznej z zakresu edukacji globalnej w ramach doskonalenie nauczycieli

- Warto zastanowić się, w jaki sposób studenci (przyszli nauczyciele) i nauczyciele, którzy niedawno zdobyli kwalifikacje¹⁸, mogliby włączyć się w przygotowanie szkolenia rady pedagogicznej szkoły z zakresu edukacji globalnej. Propozycje ćwiczeń do wykorzystania podczas takiego szkolenia znajdują się w części 6. niniejszej publikacji.

Udział w szczególnych projektach i konkursach

- Czy Państwa szkoła bierze udział w programach nagród, np. Nagroda Międzynarodowych Szkół (International Schools Award) lub Ekoszkół (Eco Schools)? Jak można zaangażować w te projekty i konkursy praktykantów? Lista konkursów dla szkół znajduje się w części 8. publikacji.

¹⁷ – Więcej informacji na ten temat w aneksach.

¹⁸ – W Wielkiej Brytanii terminem tym (newly qualified teachers, NQTs) określa się osoby, które ukończyły kursy uprawniające do wykonywania zawodu nauczyciela mniej niż 12 miesięcy wcześniej (przyp. tłum.).

CZĘŚĆ 4:

UMIĘJĘTNOŚCI
KWESTIONOWANIA INFORMACJI
I ZADAWANIA PYTAŃ ORAZ
KRYTYCZNEGO MYŚLENIA
I KRYTYCZNEJ ANALIZY

„Życie bez refleksji nad nim nie jest warte przeżycia”
Sokrates.

„Umiejętności zadawania pytań i kwestionowania informacji to narzędzia, które umożliwiają ludziom zmienianie swojego życia i życia innych”.¹⁹

„(...) w świecie, w którym mamy obecnie nadmiar informacji, umiejętność zrozumienia dostępnych informacji jest rzadka”.²⁰

Jak definiujemy krytyczne myślenie?

Potrzebę upowszechniania umiejętności krytycznego myślenia często nagłaśniano w ostatnich latach, głównie ze względu na rozwój nauki o funkcjonowaniu ludzkiego mózgu i proponowanych sposobach rozwijania umiejętności myślenia wyższego rzędu.

Obowiązująca w Wielkiej Brytanii zmodyfikowana podstawa programowa zawiera przekrojowy obszar nazwany „Kreatywność i krytyczne myślenie”. Jednak nie ma zbyt wiele wskazówek co do tego, co oznacza krytyczne myślenie. We wskazówkach instytucji działającej przy brytyjskim Ministerstwie Edukacji, Qualifications and Curriculum Authority (QCA), zaznaczono zaledwie, że umiejętność krytycznego myślenia polega na „rozumowaniu oceniającym” i stwierdzono, że:

„Kreatywność i krytyczne myślenie nie są przedmiotami ujętymi w podstawie programowej, ale są kluczowymi aspektami uczenia, które powinny przenikać programy nauczania i szkolne życie”.²¹

Umiejętność krytycznego czytania (ang. critical literacy) polega na „odczytywaniu świata i słów”, wykorzystywaniu umiejętności kwestionowania informacji i krytycznej analizy w obszarach, które niektórzy nauczyciele mogą uznać za zbyt polityczne lub podważające status quo. Edukacja globalna ma na celu „pomóc osobom uczącym się wyobrazić sobie różne scenariusze przyszłości i rolę, jaką mogą oni odgrywać w tworzeniu sprawiedliwego i harmonijnie rozwijającego się świata”.²² Krytyczne czytanie jest zatem fundamentalną umiejętnością, niezbędną do zgłębiania zagadnień edukacji globalnej.

Wymienione poniżej metody mają na celu pomóc przyszłym nauczycielkom i nauczycielom zastanowić się, jak mogą rozwijać umiejętność krytycznego myślenia u uczniów.

Więcej informacji o metodach rozwijających krytyczne myślenie znajduje się w aneksie 4.

Kluczowe strategie kształtowania krytycznego myślenia

- Należy unikać pytań zamkniętych, zamiast nich używać pytań otwartych.
- Należy unikać pytań sprawdzających wiedzę i rozumienie, a zamiast nich wprowadzać pytania, które zachęcają do kreatywnego myślenia.
- Warto zachęcać uczennice i uczniów, aby zamiast polegać na pytaniach zadawanych przez nauczyciela, formułowali je samodzielnie.
- Przy zadawaniu pytań warto dać dzieciom i młodzieży więcej czasu na zastanowienie się, pomyślenie.²³

Metoda otwartych przestrzeni do dialogu i dociekań (ang. Open Spaces for Dialogue and Enquiry, OSDE) wykorzystywana do rozwijania umiejętności krytycznego myślenia

Metoda ta wyznacza ramy krytycznej analizy i refleksji nad różnymi punktami widzenia i perspektywami.

Metoda OSDE tworzy bezpieczną przestrzeń, w której osoby uczące się mogą badać własną wiedzę i przekonania poprzez analizę różnych perspektyw – odkryć, w jaki sposób są kształtowani przez społeczeństwo i mieć możliwość przeformułowania swoich poglądów. Metoda ta opiera się na trzech zasadach:

1. Każda osoba wnosi do wspomnianej przestrzeni równoprawne poglądy i wiedzę, skonstruowane i nabyte w indywidualnym kontekście życiowym.
2. Każda wiedza jest częściowa i niekompletna.
3. Każda wiedza może być poddana w wątpliwość.²⁴

Podczas przeglądu części podstawy programowej poświęconej Różnorodności i edukacji obywatelskiej zarekomendowano wykorzystanie OSDE jako „wysokiej wartościowej” metody do nauczania edukacji dla różnorodności²⁵:

„Uczniowie i uczennice rozwijają szereg umiejętności pomagających im zrozumieć tematykę globalną i powiązać ich własne doświadczenia z doświadczeniami innych. Uczniowie kształtują zdolność do zadawania pytań i interpretowania własnych założeń wykorzystując zaawansowane umiejętności słuchania i mówienia. Ramy konceptualne metody OSDE obejmują wiele metod, w tym rozwiązywanie konfliktów i świadomość międzykulturową”.²⁶

Więcej informacji o metodzie OSDE znajduje się w niniejszej publikacji.

19 – Fragment ze streszczenia dla studentów dot. metody kwestionowania.

20 – Jane Gilbert, *Catching the Knowledge Wave? The Knowledge Society and the future of education*, NZCER Press, 2005 r.

21 – <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/cross-curriculum-dimensions/creativitycriticalthinking>

22 – *Global Dimension in Action*, Qualifications and Curriculum Authority (działająca do 2012 r. instytucja związana z Ministerstwem Edukacji w Wielkiej Brytanii), 2007 r., publikacja dostępna w wersji elektronicznej: http://www.centreforglobaleducation.org/documents/The%20global%20dimension%20in%20action%20low%20ink_tcm8-1866.pdf

23 – How can we make questioning more effective? www.standards.dcsf.gov.uk/research/themes/assessment_for_learning, Questioning skills as a tool for participation, publikacja dostępna w wersji elektronicznej na stronie: www.teachingexpertise.com/articles/questioning-skills-as-a-tool-for-participation-2560, Classroom questioning for trainee teachers, publikacja dostępna w wersji elektronicznej na stronie: www.pgce.soton.ac.uk/IT/Teaching/Questioning

24 – www.osdemethodology.org.uk

25 – W przeglądzie zarekomendowano także metodę dociekań filozoficznych (ang. Philosophy for Children, P4C), s. 21.

26 – *DfES Curriculum Review: Diversity and Citizenship (Ajeqbo Report)*, Ministerstwo Edukacji (DfES), 2007 r.

CZĘŚĆ 5: STRATEGIE, METODY I TECHNIKI NAUCZANIA EDUKACJI GLOBALNEJ²⁷

A. Burza mózgów/deszcz pomysłów

Technika ta polega na szybkim wymyślaniu pomysłów lub opinii, bez objaśniania ich ani komentowania czy oceniania.

B. Czas w kręgu

Dzieci siadają w kręgu, na krzesłkach lub na poduszkach na podłodze. Nauczycielka lub nauczyciel siada razem z dziećmi, na tym samym typie krzesła lub podparcia. W kręgu można prowadzić ćwiczenia lub rozmowy i dyskusje. Ta forma pracy daje wszystkim uczestnikom i uczestnikom możliwość pełnego udziału w ćwiczeniu, mają dzięki temu poczucie bycia docenionymi. Przykładowymi ćwiczeniami do przeprowadzenia w kręgu są: ćwiczenie polegające na zmianie miejsc, jeśli dane stwierdzenie odnosi się do dzieci („Zmieńcie miejsca, jeśli...”), uzupełnianie lub dokańczanie zdań, wypowiedzi każdej z osób siedzących w kręgu i wysłuchanie jej bez dodawania swoich komentarzy (pominięcie kolejki dla osób, które nie chcą się wypowiadać), dyskusja na forum całej grupy itp.

Technika ta pomaga rozwijać umiejętności interpersonalne, wzmocniać relacje i poczucie pewności siebie, jest też dla dzieci i młodzieży dobrą zabawą.

Optymalna liczba uczestników do tego ćwiczenia to od 6 do 18 osób, przy większej liczbie wszystkim osobom może być trudno w pełni brać udział w ćwiczeniu czy rozmowie w kręgu.

Więcej informacji o tej formie pracy można znaleźć na stronie: <http://www.circletime.co.uk/>

C. Mapy mentalne i konceptualne

a) Mapa konceptualna (czasem nazywana mapą umysłową) jest wizualnym przedstawieniem związków i skojarzeń między różnymi koncepcjami lub informacjami.

b) Mapa mentalna jest mapą stworzoną na podstawie wyobraźni, np. mapa mentalna Afryki narysowana przez uczniów i uczennice pozwala nauczycielowi zbadać, jakie dzieci mają wyobrażenia i skojarzenia na temat krajów Afryki.

Tworzenie mapy konceptualnej (umysłowej) w sześciu krokach

1. Narysuj owalne pole na środku ustawionej poziomo kartki.
2. Zapisz na środku wyjściowy pomysł lub umieść przedstawiający go obrazek, zdjęcie itp.
3. Wykorzystaj różne kolory podczas tworzenia mapy.
4. Zapisz kolejne pomysły w owalnych polach, odchodzących od pola środkowego, a skojarzenia z tymi pomysłami w kolejnych polach owalnych łączących się z nimi. Powstanie wtedy sieć

rozgałęzień, połączonych z polem na środku kartki. Mózg ludzki funkcjonuje na zasadzie skojarzeń, wyszukuje powiązania między dwoma, trzema koncepcjami. Łącząc ze sobą kolejne pola na mapie, można łatwiej zapamiętać dane zagadnienie.

5. Zapisuj po jednym kluczowym słowie w każdym z pól.
6. Używaj obrazków przy tworzeniu mapy.

Na podstawie *Mind Maps*: <http://www.thinkbuzan.com/pl/?gclid=CMfBqNX61rgCFYjC3goduVgABA>

D. Róża wiatrów dotycząca tematyki rozwoju

Róża wiatrów daje ramy zachęcające do zadawania pytań dotyczących środowiska naturalnego oraz innych zagadnień związanych z tematyką edukacji globalnej. Zaznaczone na niej litery oznaczają kolejno środowisko naturalne (N), kwestie społeczne (S), ekonomiczne (E) oraz kwestie związane z władzą i tym, kto w danej kwestii decyduje (W).

Więcej informacji o wykorzystaniu róży wiatrów w edukacji globalnej można znaleźć na stronie:

<http://www.tidec.org/sites/default/files/uploads/2c.50%20Compass%20rose.pdf>

E. Teatr forum

Teatr forum został stworzony we wczesnych latach 70. przez Augusto Boala. Technika ta polega na przedstawieniu widowni krótkiej sztuki, w której główna postać mierzy się z przeszkodą albo podlega opresji, którą trudno jej przezwyciężyć. Tematyka sztuki jest zazwyczaj ważna i bliska widowni, często oparta na wspólnym, wziętym z życia doświadczeniu. Po dyskusji o sztuce sztuka jest grana jeszcze raz, ale tym razem jeśli w którymkolwiek momencie jej trwania ktoś z widowni ma wrażenie, że główni bohaterzy mogliby z pożytkiem wypróbować inną strategię, może zatrzymać akcję, zająć miejsce bohaterki lub bohatera i wypróbować ten pomysł na scenie. Sztuka staje się rodzajem teatralnej debaty, w której widownia dzieli się doświadczeniami i wypróbowuje własne pomysły, co tworzy poczucie solidarności, siły i sprawczości.

Literatura: *Augusto Boal, Theatre of the Oppressed, Theatre Communications Group, 1985 r.*

Augusto Boal, Games for Actors and Non-actors, Routledge, 2002 r.

www.theatreoftheoppressed.org

F. Prowadzona wizualizacja

Technika prowadzonej wizualizacji jest popularna w wielu dziedzinach jako sposób na określenie i dążenie do osiągnięcia pożądanej przyszłości. Badania wykazują, że mamy większe szanse na zrealizowanie naszego celu, jeśli jesteśmy w stanie zobaczyć go w myślach i wyobrazić sobie kroki do jego urzeczywistnienia. Technika ma zachęcać uczestników i uczestniczki do swobodnego użycia wyobraźni, w celu stworzenia idealnego scenariusza realizacji celu.

Więcej o tej technice można przeczytać na stronie: http://visioningcoach.org/About_Visioning.html

G. Gorące krzesło (krzesło eksperta)

Ta metoda jest niedydaktycznym sposobem, w jaki nauczyciel może dostarczyć informacji uczniom. Nauczyciel lub nauczycielka gra rolę eksperta/ekspertki, który/a bierze udział w dyskusji lub udziela wywiadu mediom. Po jej przedstawieniu się grupie uczennice i uczniowie mają możliwość sformułowania pytań, jakie chcieliby zadać ekspertkom i ekspertom w danej dziedzinie. Przez cały czas ekspert lub ekspertka wczuwa się w swoją rolę, odpowiadając na pytania. Możliwe jest także, aby uczniowie stali się ekspertami po odpowiednim przestudiowaniu danej tematyki.

H. Otwarte przestrzenie do dialogu i dociekań (ang. Open Spaces for Dialogue and Enquiry, OSDE)

Ta metoda oferuje zestaw procedur i reguł, dzięki którym można tworzyć BEZPIECZNE przestrzenie do dialogu i dociekań o TEMATYCE z zakresu EDUKACJI GLOBALNEJ oraz różnych PERSPEKTYWACH, z naciskiem na WSPÓLZALEŻNOŚĆ. Metoda ta ma na celu kształtowanie następujących umiejętności:

- Niezależne i oparte na wiedzy myślenie
- Umiejętność krytycznego, politycznego i ponadnarodowego czytania (odczytywania tekstów),
- Umiejętności dociekania i myślenia systemowego
- Odpowiedzialne rozumowanie i działanie.

Więcej informacji o tej metodzie można znaleźć na stronie: www.osdemethodology.org.uk

*„(...) chcielibyśmy, aby kursy dla przyszłych nauczycielek i nauczycieli opierały się na metodzie OSDE, żeby dać studentom możliwość zbadania ich własnych postaw i wyobrażeń oraz poznania najważniejszych koncepcji leżących u podstaw edukacji globalnej. Studenci i studentki powinni także być szkoleni z zakresu używania metody OSDE w pracy w szkole, aby nie tylko umożliwić uczniom zdobycie rzetelnej wiedzy o zagadnieniach edukacji globalnej, ale także rozwijać ich umiejętności krytycznej analizy”.*²⁸

I. Wzajemne (rówieśnicze) uczenie się

Wzajemne uczenie się polega na tym, że uczennice i uczniowie w podobnym wieku nawzajem przekazują sobie wiedzę i porady. Stają się aktywnymi uczestnikami procesu edukacyjnego, zamiast być biernymi odbiorcami określonej wiedzy. Dalsze informacje o tej metodzie można znaleźć na następujących stronach:

<http://peeragogy.org/peer-learning/>
www.novascotiagambia.ca/PHE_Gambia.html

J. Metoda dociekań filozoficznych (ang. Philosophy for Children, P4C)

Metoda ta pozwala kształtować umiejętności związane z myśleniem i jest oparta na pracy w tzw. społeczności dociekającej. W typowej społeczności dociekającej uczennice i uczniowie czytają razem historię lub inny materiał wyjściowy (zdjęcia, krótkie filmy itp.). Następnie wymyślają swoje własne pytania i uczestniczą w dyskusji prowadzonej przez nauczyciela lub nauczycielkę.

Dalsze informacje o tej metodzie można znaleźć na stronie: <http://www.sapere.org.uk/>

K. Szeregowanie koncepcji (pomysłów) według ich ważności

Tego typu ćwiczeń warto używać, aby dyskutować o względnej ważności pewnych czynników (często wykorzystuje się je w ćwiczeniu w postaci zestawu stwierdzeń). Ćwiczenia te pozwalają uczestnikom podejmować oparte na wiedzy decyzje i stwarzają im możliwość wypowiedzenia własnej opinii na dany temat i być może wpłynięcia na opinię i myślenie innych.

L. Gra z podziałem na role/sztuka społeczna/symulacje

Gra z podziałem na role może przybrać wiele form i służyć wielu celom. Wzbogaca wyobraźnię i kształtuje zdolność empatii, jest także potężnym narzędziem pomagającym rozwijać umiejętności społeczne.

Dalsze informacje o tej metodzie można znaleźć np. na stronie: www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/coffee

M. Zachęcające do dyskusji cytaty²⁹, oparte na koncepcji ośmiu kluczowych obszarów edukacji globalnej

Cytaty pomagają prowadzić dyskusje i debaty na tematy związane z obszarami kluczowymi dla edukacji globalnej. Można je wykorzystywać jako materiał wyjściowy, ćwiczenie na rozgrzewkę na początku lekcji lub jako podstawę do debaty, a nawet apelu szkolnego.

Duży wybór cytatów jako materiału wyjściowego na lekcję, obejmujących wszystkie osiem obszarów edukacji globalnej, znajduje się w aneksie 5.

N. Myślące kapelusze

W technice sześciu myślących kapeluszy, stworzonej przez Edwarda de Bono, każdy z kapeluszy jest metaforą pewnego typu myślenia.

Studenci zakładają lub zdejmują jeden z tych kapeluszy, aby zaznaczyć, jakim typem myślenia będą w danym momencie się posługiwać. Zakładanie i zdejmowanie kapeluszy jest istotne, ponieważ pozwala studentom przechodzić z jednego typu myślenia do drugiego.

Biały kapelusz symbolizuje osobę neutralną, która skupia się jedynie na dostępnych informacjach. Założenie białego kapelusza pozwala osobie mówiącej przedstawić informacje w sposób neutralny i obiektywny.

Czerwony kapelusz symbolizuje osobę opierającą się na intuicji, uczuciach i emocjach. Wybierający czerwony kapelusz uczestnicy dyskusji nie muszą uzasadniać swoich uczuć. Czerwony kapelusz umożliwia im otwarte wyrażenie swoich uczuć.

Czarny kapelusz symbolizuje osobę będącą „sędzią”. Zakładając czarny kapelusz, studenci krytycznie i logicznie analizują dany temat. Mogą być czasami postrzegani jako zbyt ostrożni.

Żółty kapelusz symbolizuje osobę optymistyczną, ale też logiczną. Osoba nosząca żółty kapelusz szuka wartości i korzyści w dyskutowanej sytuacji.

Zielony kapelusz symbolizuje osobę mającą nowe pomysły i nowe spojrzenie na dyskutowaną sprawę. Nosząca go osoba powinna w jak najbardziej kreatywny sposób szukać rozwiązań w dyskutowanej sytuacji.

Niebieski kapelusz symbolizuje osobę, która musi rozważyć cały zachodzący podczas dyskusji proces myślenia. Osoba nosząca niebieski kapelusz ma za zadanie obmyślić kolejne kroki do podjęcia – w sferze rozważań lub konkretnych działań.

Warto przeczytać ciekawy artykuł o wykorzystaniu tej metody w szkołach w Manchesterze:

<http://www.independent.co.uk/news/education/schools/put-your-thinking-hat-on-how-edward-de-bonos-ideas-are-transforming-schools-1518507.html>

O. Pomyśl – porozmawiaj – podziel się (ang. Think – pair – share)

To prosta i skuteczna technika, która zapewni zaangażowanie wszystkich uczestników w ćwiczenie i dostarcza im okazji do samodzielnego myślenia. Na początku uczestnicy i uczestniczki samodzielnie zastanawiają się nad danym zagadnieniem lub o nim piszą, a potem dobierają się w pary, żeby porównać swoje pomysły. Na końcu każda z par dobiera się z inną parą i wspólnie w grupie rozmawiają o danym temacie.

P. Techniki kształtujące umiejętności myślenia

Określenie „umiejętności myślenia” odnosi się do szeregu metod i technik uczących myślenia. Jednak wszystkie one zdecydowanie podkreślają wartość procesów i umiejętności niezbędnych do uczenia się. Zwolennicy „umiejętności myślenia” są przekonani, że w czasach, kiedy wiedza jest dostępna za pomocą jednego kliknięcia klawiszem na komputerze, dla społeczeństw ważne jest, aby ludzie umieli przetwarzać tę wiedzę, oceniać ją i na tej podstawie tworzyć nową wiedzę.

Więcej informacji o technikach rozwijających myślenie można znaleźć na stronach:

<http://www.thinkingclassroom.co.uk/ThinkingClassroom/ThinkingSkills.aspx>
<http://www.mindlabuk.com/>

oraz w części 4 „Umiejętności kwestionowania informacji i zadawania pytań oraz krytycznego myślenia i krytycznej analizy”.

Q. Oś wartości / cztery kąty

W tej prostej technice uczniowie i uczennice stają po stronie swoich przekonań, tego, w co wierzą, i to dosłownie – stając na umownej linii, osi [np. kawałku liny położonej na podłodze – przyp. tłum.], w zależności od tego jaka jest ich reakcja na podane stwierdzenie. Na jednym końcu osi umieszczona jest plansza z napisem „Zgadzam się”, a na przeciwległym końcu – „Nie zgadzam się”. Chętni uczniowie mogą uzasadnić wybór miejsca na osi. Stwierdzenia można połączyć w pary, aby przedstawić sprzeczne ze sobą osobiste przekonania, np. „Na drogach jest zbyt wiele samochodów” i „Trudno by mi było pracować bez samochodu”.

29 – Cytaty zaczerpnięte ze strony: www.wisdomquotes.com, http://thinkexist.com/quotation/be_the_change_you_want_to_see_in_the_world/148490.html, www.learningtogive.org

ĆZĘŚĆ 6: ĆWICZENIA DO WYKORZYSTANIA NA SZKOLENIACH Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ

Ta część publikacji jest adresowana do:

1. Wykładowczyń i wykładowców akademickich:

- a) do wykorzystania na zajęciach z przyszłymi nauczycielami i nauczycielkami w celu kształtowania świadomości edukacji globalnej; do wykorzystania konkretnych ćwiczeń na zajęciach lub opracowania seminarium poświęconego danemu aspektowi edukacji globalnej,
- b) do wykorzystania w pracy z mentorami, aby rozwijać ich świadomość edukacji globalnej i dać im pomysły na ćwiczenia ze studentkami i studentami kierunków nauczycielskich lub do wykorzystania jako część szkolenia.

2. Menterek i mentorów:

- a) do wykorzystania z innymi mentorami i nauczycielami uczącymi w szkole, aby kształtować ich świadomość edukacji globalnej i dać im pomysły na ćwiczenia ze studentkami i studentami kierunków nauczycielskich,
- b) do wykorzystania ze studentkami i studentami kierunków nauczycielskich jako część ich wprowadzenia w pracę szkoły, przeglądu postępów i podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Krótkie ćwiczenia i pomysły na upowszechnianie świadomości i zaangażowania na rzecz edukacji globalnej:

A. Wykorzystanie komiksów

(np. Big Bad World autorstwa Polyp, New Internationalist Publications, 2002 r.³⁰).

- Wybierz komiks, który twoim zdaniem mówi coś ważnego o edukacji globalnej.
- Wyjaśnij, dlaczego go wybrałeś/wybrałaś i jak można go wykorzystać w nauczaniu.

B. Co znaczy pojęcie obywatel/obywatelka świata?

1. Rozdaj każdej z osób cztery kartki papieru (np. formatu A4 pociętego na cztery części).
2. Napisz na tablicy (lub flipcharcie) lub wyświetl na projektorze zdanie: „Obywatelka/obywatel świata to osoba, która...”.
3. Każda osoba zapisuje na każdej z czterech kartek umiejętność lub cechę, którą jej zdaniem posiada obywatel/obywatelka świata.
4. Połóż kartki zebrane od studentów na podłodze lub na środku biurka, aby wszyscy dobrze je widzieli.
5. Zapytaj osoby biorące udział w ćwiczeniu czy zgadzają się z propozycjami innych.
6. Następnie podziel uczestniczki i uczestników ćwiczenia na grupy liczące po 3-5 osób.
7. Każda z grup ustala cztery wspólne cechy lub umiejętności (lub siedem, jeśli wykorzystujesz pełną wersję ćwiczenia proponowaną przez Oxfam) i zapisuje je na kartce papieru formatu A3 lub na flipcharcie (można zredagować opis cech i je połączyć, aby móc podać więcej niż cztery).
8. Każda z grup przedstawia wybrane przez siebie cechy

i umiejętności obywatela/obywatelki świata.

9. Przedstaw uczestniczkom i uczestnikom definicję obywatelki/obywatela świata opracowaną przez organizację Oxfam. Porównajcie ją z definicjami grup i porozmawiajcie o tym, jak definicje te przekładają się na pracę nauczycielską i osobiste zaangażowanie obywatelskie.

Definicja opracowana przez Oxfam:

Obywatelka/obywatel świata:

- patrzy na świat w szerszym kontekście [niż np. jej/jego kraj czy Europa – przyp. tłum.] i ma poczucie swojej roli w tym świecie jako obywatelka/obywatel świata,
- szanuje i ceni różnorodność [kulturową, społeczną itp. – przyp. tłum.],
- ma chęć do działania, żeby świat był bardziej sprawiedliwy i rozwijał się według modelu trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- bierze odpowiedzialność za swoje działania.

(Definicja obejmująca siedem punktów znajduje się na stronie: www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/whatis.htm)

C. Dlaczego edukacja globalna jest ważna dla edukacji?

1. Poproś uczestników i uczestniczki ćwiczenia, żeby wyjaśnili, co rozumieją przez edukację globalną (niektóre z pomocnych stwierdzeń znajdują się w publikacji Developing the global dimension to the school curriculum, na s. 1-5).
2. Rozdaj uczestnikom pocięty i włożony do koperty zestaw kart pt. „Dlaczego edukacja globalna jest ważna dla edukacji?” (znajdujących się na kolejnych stronach tej części publikacji) i poproś ich, aby pracując indywidualnie lub w parach czy grupach ułożyli je w kolejności od najważniejszego dla nich do najmniej ważnego. Jeśli przychodzą im do głowy inne ważne, nie występujące w zestawie, stwierdzenia, mogą je dodać na osobnych kartach.
3. Poproś uczestników i uczestniczki ćwiczenia, żeby porównali nawzajem swoje rankingi.
4. Poproś ich, żeby przeczytali na głos trzy najważniejsze i trzy najmniej ważne stwierdzenia i przedyskutowali, jak wpływają one na ich rolę jako nauczycieli.
5. Zapytaj ich, jaki jest związek między edukacją obywatelską w wymiarze globalnym a edukacją globalną. Poproś studentów, żeby spojrzeli na grupowe stwierdzenia (opracowane w ramach projektu początkowego kształcenia nauczycieli, zrealizowanego przez DEP i Manchester Metropolitan University i cytowane w Supporting the Standards: the Global Dimension in ITET). Czy zgadzają się z nimi? Czy nauczycielki i nauczyciele dostrzegają, że to jest ważne? Jak można zainteresować tymi zagadnieniami całą szkołę?

„Edukacja globalna polega na włączeniu do edukacji wymiaru globalnego. Jest silnie powiązana z edukacją obywatelską w wymiarze globalnym, naszą rolą w społeczeństwie i szerzej – w świecie. Edukacja globalna jako część ogólnej edukacji ma na celu zachęcanie do krytycznej analizy i angażowania się w kwestie lokalne i globalne, aktywnego zaangażowania i dokonywania przemyśleń, opartych na wiedzy i etycznych wyborach w coraz bardziej zglobalizowanym świecie. Edukacja globalna dąży do tego, żebyśmy postrzegali siebie jako obywatelki i obywateli świata”.

(Grupa projektowa DEP/Manchester Metropolitan University – cytat zaczerpnięty z publikacji Supporting the Standards)³¹

30 – Jego komiksy można oglądać na stronie: www.polyp.org.uk (w zakładce "O mnie" znajdują się linki do stron innych autorów i autorek komiksów o tematyce politycznej) oraz na stronie magazynu „New Internationalist”: www.newint.org/columns/bbw

31 – www.globalteacher.org.uk/global_dimension.htm

...ponieważ **młodzi ludzie chcą wiedzieć więcej o tematyce globalnej**, żeby dokonywać wyborów w swoim życiu.

...ponieważ **młodzi ludzie potrzebują umiejętności, wiedzy, zrozumienia i doświadczenia** świata w szerszej perspektywie, aby stać się obywatelami i obywatelkami świata.

...ponieważ **warto, żeby młodzi ludzie i ich nauczyciele** byli świadomi coraz większych, dostępnych im, możliwości zdobywania **międzynarodowych doświadczeń i nawiązywania kontaktów**.

...ponieważ **świat się zmienia** w sensie gospodarczym, technologicznym i kulturowym i **warto, żeby młodzi ludzie** rozumieli te przemiany.

...ponieważ wymiar międzynarodowy w podstawie programowej może pomóc młodym ludziom docenić **pełne różnorodności społeczeństwo**, w którym żyją.

...ponieważ **zmieniają się postawy** wobec takich kwestii, jak trwały i zrównoważony rozwój, prawa człowieka, równe szanse, dyskryminacja na tle rasowym oraz rozwiązywanie konfliktów.

...ponieważ **to, czego dzieci się uczą, zmienia się** na skutek przeglądu podstawy programowej i wprowadzenia edukacji osobistej, społecznej, zdrowotnej i obywatelskiej.

...ponieważ wymiar międzynarodowy daje **szerszy i bardziej trafny kontekst** dla takich przedmiotów jak edukacja obywatelska, nauka czytania i pisanie i pomaga podwyższać standardy nauczania w całej szkole.

...ponieważ **światowej klasy system edukacji** powinien być osadzony w kontekście międzynarodowym.

D. Audyt (badanie diagnostyczne) obecności edukacji globalnej w nauczaniu

Dostępnych jest kilka metod służących do przeprowadzenia audytu całej szkoły pod kątem obecności w nauczaniu edukacji globalnej/edukacji obywatelskiej w wymiarze globalnym (patrz część 8, audyty z zakresu edukacji globalnej, nagrody i system oceny porównawczej):

1. System oceny porównawczej dla edukacji globalnej (opracowany przez Yorkshire and Humberside Global Schools Association): obejmuje sześć obszarów, począwszy od przywództwa i etosu do zaangażowania rodzinnego/wspólnotowego, na trzech poziomach: www.yhgsa.org.uk/benchmarks.htm
2. Audyt z zakresu edukacji globalnej, obejmujący całą szkołę (opracowany przez Oxfam): www.developingcitizenship.org.uk/wsd_audit.htm#
3. Audyt przedmiotowy: istnieje świetny przykład audytu z zakresu geografii na stronie Geographical Association (Brentwood County High School's Geography Audit): <http://www.geography.org.uk/download/PRglobalaudit.doc>

E. Związki między programem „Liczy się każde dziecko” (ang. *Every Child Matters, ECM*) a edukacją globalną

Zapytaj uczestników i uczestniczki ćwiczenia czy dostrzegają powiązania między edukacją globalną a programem ECM. Czy jedne dzieci liczą się bardziej niż inne: a) na poziomie lokalnym, b) na poziomie globalnym? Jakie polityki dotyczące ochrony dzieci istnieją na poziomie lokalnym/krajowym/globalnym? Dlaczego są lub nie są skuteczne? Wykorzystaj schemat do mapowania ECM i edukacji globalnej na s. 9 i 10, żeby rozważyć jakie wynikają z tego konsekwencje dla realizacji ECM w Twojej szkole. Można także wykorzystać schemat mapowania ECM i Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka: http://www.unicef.org/magic/resources/CRC_polish_language_version.pdf

CZĘŚĆ 7: JAK EDUKACJA GLOBALNA ŁĄCZY SIĘ Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ I INNYMI PROGRAMAMI EDUKACYJNYMI W SZKOLE?

Podstawa programowa XXI wieku

„Podstawa programowa w XXI wieku powinna przygotowywać młodych ludzi do tego, aby uznali swoją rolę i obowiązki jako członkowie i członkinie globalnego społeczeństwa.

Potrzebują moc rozumieć kontekst globalny swojego przeżywanego lokalnie życia, badać swoje wartości i postawy wobec wyzwań, przed którymi stoją oraz dostrzec, w jaki sposób mogą odegrać aktywną rolę w podejmowaniu tych wyzwań”. QCA Futures: Meeting the challenge, Qualifications and Curriculum Authority (http://dera.ioe.ac.uk/5529/1/11493_futures_meeting_the_challenge.pdf)

Zarówno zrewidowana podstawa programowa dla szkół ponadpodstawowych oraz proponowane zmiany w podstawie programowej dla szkół podstawowych w następujący sposób definiują kluczowe cele, do których dążą: odnoszący sukcesy uczniowie i uczennice – pewne siebie jednostki – odpowiedzialni obywatele i obywatelki.

Edukacja globalna a ścieżki międzyprzedmiotowe

Ścieżki międzyprzedmiotowe

„(...) przedmioty, potraktowane osobno, nie mogą dostarczyć pełnego zakresu doświadczeń oraz możliwości, jakich potrzebują osoby uczące się. Dlatego właśnie wymiar międzyprzedmiotowy nauczania jest tak istotny.

Powiązania międzyprzedmiotowe odzwierciedlają główne idee i wyzwania, przed jakimi stoi społeczeństwo, mają też znaczenie dla jednostek. Nie są wymagane prawnie, jednak dostarczają tematów, które łączą poszczególne przedmioty – dzięki temu edukacja ma znaczenie dla osób uczących się, jest autentyczna i pomaga młodym ludziom zrozumieć świat”.

Ścieżka międzyprzedmiotowa obejmuje następujące tematy:

- tożsamość i różnorodność kulturowa,
- zdrowe style życia,
- uczestnictwo w życiu społeczności,
- przedsiębiorczość,
- perspektywa globalna a zrównoważony i trwały rozwój,
- media i technologia,
- kreatywność i krytyczne myślenie.

„Te obszary dają możliwość łączenia nauki z różnych przedmiotów i szkolnych wydarzeń. Sprawiają, że nauka może być oparta o aktualne tematy i interesująca dla uczniów oraz zapewnić im możliwość głębszego zrozumienia [tego, czego się uczą – przyp. tłum.]”. QCA *Global Dimension in Action*, Qualifications and Curriculum Authority, www.qca.org.uk/qca_15333.aspx

Mimo że edukacja globalna pojawia się jako jeden z wyżej wymienionych obszarów, każdy z pozostałych obszarów wiąże się z wymiarem globalnym.³²

Więcej szczegółowych informacji na ten temat znajduje się w aneksie 6, w tabelce „Szersze spojrzenie na podstawę programową”.

Program „Liczy się każde dziecko” (ang. Every Child Matters)

Obszary tematyczne programu:

1. Zdrowie
  2. Bezpieczeństwo
  3. Radość z uczenia się
  4. Pozytywny wkład
  5. Dobrostan finansowy/ekonomiczny.
- Dzieci dorastają w zglobalizowanym świecie, więc edukacja globalna jest niezwykle ważna. W „odizolowanych obszarach” poszerzanie horyzontów jest niezbędne.
  - W Wielkiej Brytanii istnieje wiele różnorodnych społeczności, różnorodność ta jest wysoce złożona. To, w jaki sposób młodzi ludzie postrzegają siebie, jest niezwykle ważne.
  - Dzięki edukacji globalnej pięć obszarów tematycznych i celów programu „Liczy się każde dziecko” może być bardziej spójne. Cele te są ze sobą ściśle powiązane, jeden cel można osiągnąć, realizując inny, np. pozytywny wkład jest blisko związany z radością z uczenia się. Edukacja globalna może zwiększyć spójność celów i zapewnić ramy dla wspólnych powiązań. W szkołach potrzebne jest całościowe myślenie np. o kwestii zastraszania jednych uczniów przez drugich i trwałym, zrównoważonym rozwoju. Elektroniczny formularz autoewaluacji nauczania dzieci w wieku 3-4 lat (ang. *Early years online self-evaluation form*, SEF), opracowany przez Ofsted³³, zapewnia ramy do takiego podejścia.
  - Cele programu „Liczy się każde dziecko” składają się do refleksji nad ośmioma obszarami tematycznymi edukacji globalnej, a edukacja globalna skłania do innego myślenia o celach tego programu. Warto, aby wszyscy zaangażowani w realizację zarówno programu, jak i edukacji globalnej zastanowili się nad możliwymi implikacjami tych wzajemnych powiązań. Potrzebujemy więcej krytycznego zaangażowania w realizację obu programów.
  - Obszary tematyczne programu „Liczy się każde dziecko” obejmują cztery prawa, lecz tylko jeden obowiązek. Spojrzenie na program przez pryzmat praw człowieka kładzie nacisk na zrozumienie przez dzieci zależności między prawami i obowiązkami (zob. program nagród Rights Respecting Schools, realizowany przez UNICEF, w Hampshire: www.unicef.org.uk/teacherzone). Warto wyraźnie włączyć Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka do programu nauczania.

Fragmenty z *Every Child Matters and the Global Dimension*:³⁴

Bardziej szczegółowy schemat znajduje się na s. 9 i 10.

32 – Patrz tabela w aneksie 6: „Szersze spojrzenie na podstawę programową” (ang. Big Picture of the Curriculum).

33 – Ang. Office for Standards in Education, Children’s Services and Skills (Ofsted), niezależna instytucja, odpowiedzialna przed Parlamentem, zajmująca się inspekcją i nadzorem szkół w Anglii.

34 – Fragmenty z raportu przygotowanego wspólnie przez Ministerstwo Edukacji i Organizację DEA, *Every Child Matters and the Global Dimension: Report of the DfES/DEA seminar held on 19 June 2006*, www.dea.org.uk. Zob. schemat „Every Child matters - everywhere” w aneksie 2.

Program „Umiejętności osobiste, umiejętności związane z uczeniem się i myśleniem” (ang. *Personal, Learning and Thinking Skills, PLTS*)

Ten program obejmuje sześć grup umiejętności, które razem ze zdolnością posługiwania się językiem angielskim, znajomością matematyki i informatyki są konieczne, aby odnieść sukces w nauce, życiu i pracy. Program uwzględnia następujące obszary niezbędnych umiejętności: zarządzanie sobą, zarządzanie relacjami z innymi ludźmi, zarządzanie własnym procesem uczenia się, osiągania wyników i pracy. Właśnie te umiejętności umożliwiają młodym ludziom wejście w świat pracy i dorosłego życia jako pewne siebie i zdolne jednostki.

Nazwy sześciu grup umiejętności:

- Umiejętność niezależnego dociekania
- Kreatywne myślenie
- Zdolność do refleksji w procesie uczenia się
- Praca w grupie
- Zarządzanie sobą
- Skuteczne uczestnictwo

Założenia tego programu dobrze pasują zarówno do koncepcji edukacji globalnej dotyczących „sposobów zaangażowania i relacji” oraz „sposobów myślenia i wiedzy”, tak jak i do koncepcji programu „Społeczne i emocjonalne aspekty uczenia się” (ang. *Social and Emotional Aspects of Learning, SEAL*), przedstawionego poniżej.³⁵

Więcej informacji o programie PLTS znajduje się w Aneksie 7.

Program „Społeczne i emocjonalne aspekty uczenia się” (ang. *Social and Emotional Aspects of Learning, SEAL*)

Program ten jest jasnym, ustrukturyzowanym i obejmującym całą podstawę programową narzędziem do nauczania umiejętności społecznych, emocjonalnych oraz behawioralnych wszystkich uczennic i uczniów, z uwzględnieniem kwestii osobistych i interpersonalnych.

Osoba zajmująca się programem SEAL na szczeblu krajowym skomentowała związki między SEAL i edukacją globalną w następujący sposób: „Umiejętności społeczne i emocjonalne są niezwykle ważne w zrozumieniu perspektywy globalnej, która z kolei stanowi bogaty materiał dla SEAL. Jest wiele obopólnych korzyści”.

Development Education Centre South Yorkshire (DECSY) opracowuje obecnie materiały, które pomagają osadzić edukację globalną w programie SEAL i testuje je w szkołach.

Aby dowiedzieć się więcej o tej inicjatywie, warto skontaktować się z DECSY: www.decsy.org.uk

Więcej informacji o programie SEAL znajduje się na stronie: www.standards.dfes.gov.uk/primary/publications/banda/seal

Zrównoważone szkoły (ang. *Sustainable Schools*), program opracowany przez Ministerstwo Edukacji w Wielkiej Brytanii

Program „Zrównoważone szkoły” ma na celu przygotować młodych ludzi do życia w duchu trwałego i zrównoważonego rozwoju, poprzez nauczanie i przykłady codziennych praktyk. Szkoła, zorganizowana wokół leżących u podstaw zasad trwałego i zrównoważonego rozwoju, zachęca młodych ludzi do:

- dbania o siebie – swoje zdrowie i dobrostan,
- dbania o innych – bez względu na kulturę i miejsce na świecie, z których pochodzą, oraz na wiek,
- dbania o środowisko – to bliskie i to odległe.

Szkoły zachęcane są do przyłączenia się do krajowego programu „Zrównoważonych szkół” i wpisania go do swoich planów ulepszania edukacji i rozwoju. Doświadczenie praktyków i organizacji eksperckich wskazuje, że podejście obejmujące całą szkołę (ang. *whole-school approach*) wobec trwałego i zrównoważonego rozwoju najskuteczniej pomaga osiągać cele programu. Oznacza to, że każdy w szkole odgrywa rolę w dążeniu do trwałego i zrównoważonego rozwoju i że stosowane jest holistyczne podejście wobec wprowadzania w szkole usprawnień. Podejście to obejmuje trzy główne obszary życia szkoły:

Program nauczania – proces nauczania i uczenia się kładąc nacisk na sprawy, które mają znaczenie dla młodych ludzi, temat trwałego i zrównoważonego rozwoju daje uczniom i uczennicom możliwość rozwijania dociekliwości, radości i zainteresowania w procesie uczenia się. Badając rzeczywiste zagadnienia w rzeczywistych miejscach, w klasie i poza szkołą, młodzi ludzie zyskują poczucie, że proces uczenia się ma znaczenie w ich życiu. Ponieważ zakres możliwości uczenia się jest szeroki – począwszy od praktycznych zajęć w plenerze, poprzez opracowywanie projektów i pisanie listów do przedstawicieli i przedstawicieli władz lokalnych, daje on możliwość większego zindywidualizowania procesu nauczania – dopasowania go do potrzeb i zainteresowań poszczególnych uczniów i uczennic.

Środowisko szkolne – wartości i sposoby funkcjonowania Zarządzane w oparciu o zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju szkoły dają inspirujący przykład pracownikom szkoły i uczniom. Co więcej, jest jasne, że szkoły zarządzane w oparciu o zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju są wydajne – zużywają mniej energii, wody i innych zasobów, produkują mniej odpadów. Lepsza żywność podawana w szkole dzieciom dobrze wpływa na ich zdrowie, koncentrację i wyniki w nauce. Bardziej ekologiczne sposoby dojazdu do szkoły przyczyniają się do większego bezpieczeństwa uczniów i uczennic, ich lepszej kondycji i jasności umysłu. Wydajne zarządzanie budynkami szkoły przyczynia się do niższych rachunków za energię i wodę. Wprowadzenie strategii ograniczania, ponownego używania i recyklingu (ang. *reduce, reuse, recycle*) wpływa na mniejsze zakupy, związane z tym mniejsze koszty i mniejszą ilość odpadów. Wykorzystanie szkolnych terenów do uprawy żywności i zakładania obszarów ochrony przyrody może dostarczyć wielu dających satysfakcję możliwości uczenia się.

³⁵ – Patrz schemat PLTS w aneksie 5.

Spółeczność lokalna – szerszy zasięg wpływu i partnerstwo

Szkoły mają możliwość roztaczania szerszego wpływu w swoich społecznościach lokalnych. Poprzez kontakt z rodzicami i opiekunami, dostawcami i lokalnymi organizacjami szkoły mogą promować wśród ludności lokalnej koncepcje dotyczące szeroko pojętego dobrostanu. Uczennice i uczniowie przebywają w szkole mniej niż 15% czasu w roku. To, czego doświadczają poza szkołą, ma znaczący wpływ na ich poczucie wartości, osiągnięcia i zachowanie. Kształtując bezpieczniejsze, silniejsze, zdrowsze społeczności oparte na zasadach trwałego i zrównoważonego rozwoju, szkoły podnoszą oczekiwania i aspiracje swoich uczniów.

Uczestnicząc w programie, szkoły kładą nacisk na trwałość i zrównoważony rozwój w programie nauczania, dają przykłady dobrych praktyk w tym zakresie oraz upowszechniają pozytywne modele zachowania w społeczności wokół szkoły. Dzięki temu wiele szkół odkrywa, że może wnieść niezmierzony wkład w życie społeczeństwa i stać się lepszymi szkołami w każdym możliwym wymiarze.

Osiem ścieżek wprowadzania tematyki trwałego i zrównoważonego rozwoju do szkoły

Krajowy program „Zrównoważonych Szkół” wprowadza osiem „ścieżek”, którymi szkoły mogą wprowadzić lub wzmocnić swoją działalność w obszarze trwałego i zrównoważonego rozwoju. Każdą ze ścieżek można wybrać indywidualnie lub włączyć ją w szerszy plan działania, choć bez wątpienia szkoły zwrócą uwagę na fakt, że wiele z tych dróg jest ze sobą wzajemnie połączonych. Chociaż w tym schemacie edukacja globalna pojawia się jako oddzielna ścieżka, każda z pozostałych ścieżek może mieć wymiar globalny i poprzez sprawy lokalne łączyć się z kwestiami globalnymi.

- Jedzenie i picie
- Energia i woda
- Podróże i ruch uliczny
- Zakupy i odpady
- Budynek i tereny
- Włączanie i partycypacja
- Lokalny dobrostan
- Edukacja globalna

www.teachernet.gov.uk/sustainableschools

Trwałość i zrównoważony rozwój jest jednym z ośmiu kluczowych obszarów edukacji globalnej, edukacja globalna jest jedną z ośmiu ścieżek wymienionych w programie „Zrównoważone szkoły”, edukacja globalna oraz trwałość i zrównoważony rozwój jest także jedną z siedmiu ścieżek międzyprzedmiotowych.

*„Zrównoważony i trwały rozwój to myślenie o tym, jak organizujemy nasze życie i pracę, w tym system edukacji, tak, aby nie zniszczyć naszego najcenniejszego zasobu naturalnego, Ziemi. Począwszy od nadmiernego odławiania ryb, a kończąc na globalnym ociepleniu, poprzez nasz styl życia coraz bardziej obciążamy naszą planetę, ten stan rzeczy jest nie do utrzymania w dłuższej perspektywie czasu. Kwestie, które kiedyś wydawały się oczywiste, np. stały dopływ energii lub stabilny klimat, obecnie nie wyglądają na tak trwałe. Jeżeli nasza pomyślność i bogactwo są związane ze zdrowiem naszej planety, niczyje życie nie jest bezpieczne, dopóki nie będziemy chronić środowiska. Jeżeli nie możemy pomyślnie żyć w świecie, w którym ludzie cierpią z powodu ubóstwa, nierówności społecznych, wojen i chorób, wtedy nasza przyszłość jest ściśle związana z przyszłością innych ludzi i miejsc. Trwały i zrównoważony rozwój oznacza inspirowanie ludzi we wszystkich częściach świata do tego, żeby znajdowali rozwiązania, które poprawią ich jakość życia bez kumulowania problemów na przyszłość lub wywierania negatywnego wpływu na życie innych ludzi. To zdecydowanie więcej niż poddawanie recyklingowi plastikowych butelek lub dawanie pieniędzy na cele dobroczynne. **To myślenie i działanie w fundamentalnie inny sposób**”.*

Ministerstwo Edukacji w Wielkiej Brytanii (2006a), Sustainable Schools for pupils, communities and the environment – odpowiedź rządu na konsultacje w sprawie strategii „Zrównoważonych szkół”.

Więzi w społeczności (spójność społeczna)

Począwszy od września 2007 roku szkoły mają prawny obowiązek przyczyniać się do spójności społecznej.

Spójność społeczna jest definiowana w następujący sposób:

„dążenie do stworzenia społeczeństwa, które ma wspólną wizję i daje poczucie przynależności wszystkim społecznościom; społeczeństwa, w którym różnorodność środowisk, z jakich pochodzą ludzie, i okoliczności ich życia są doceniane i uznawane za wartość; społeczeństwa, w którym podobne możliwości życiowe są dostępne wszystkim; społeczeństwa, w którym rozwijane są silne i pozytywne więzi międzyludzkie w miejscu pracy, w szkole i w szerszej społeczności”.

Alan Johnson, brytyjski minister edukacji, przemówienie w parlamencie, listopad 2006 r.

Społeczność ma wymiar nie tylko lokalny, ale rozciąga się także na społeczności globalne.

Szkoły powinny dążyć do upowszechniania spójności społecznej w trzech obszarach, z których każdy może być wspierany przez edukację globalną:

Nauczanie, uczenie się i program nauczania

- Czy uczennice i uczniowie są świadomi wartości wyznawanych przez szkołę, w tym koncepcji obywatela/obywatelki świata?
- Czy są świadomi własnej tożsamości kulturowej?
- Czy mają zrozumienie i szacunek dla innych kultur, także tych nie reprezentowanych w ich społeczności lokalnej?
- Czy mają możliwość przedyskutowania kontrowersyjnych zagadnień? Wiele z nich związanych jest z tematyką globalną.
- Czy mają możliwość zbadania historii migracji?
- Czy mają możliwość dowiedzenia się o kwestiach związanych z prawami człowieka i sprawiedliwością społeczną?

Równy dostęp do edukacji i osiągnięcia w nauce

- Czy szkoła monitoruje wpływ ćwiczeń z zakresu edukacji globalnej na wyniki w nauce i osobiste osiągnięcia uczniów i uczennic?
- Czy każdy uczeń i uczennica ma dostęp do zajęć z zakresu edukacji globalnej?
- Czy uczniowie mają różnorodne autorytety do naśladowania, w tym osoby nie reprezentowane w lokalnej społeczności?

Zaangażowanie w życie społeczności

- Czy szkoła upowszechnia etos obywatela/obywatelki świata w społeczności lokalnej?
- Czy szkoła upowszechnia możliwości kontaktu z różnymi grupami w społeczności?
- Czy szkoły mogą przyczyniać się do zbliżenia różnych społeczności?

Więcej informacji dotyczących spójności społecznej znajduje się w materiałach z zakresu spójności społecznej: <http://www.cohesioninstitute.org.uk/home>

<http://www.lucywood.co.uk/171/the-history-of-community-cohesion-in-the-uk>

Pomocne narzędzie do audytu wkładu szkoły w upowszechnianie spójności społecznej można znaleźć na stronie:

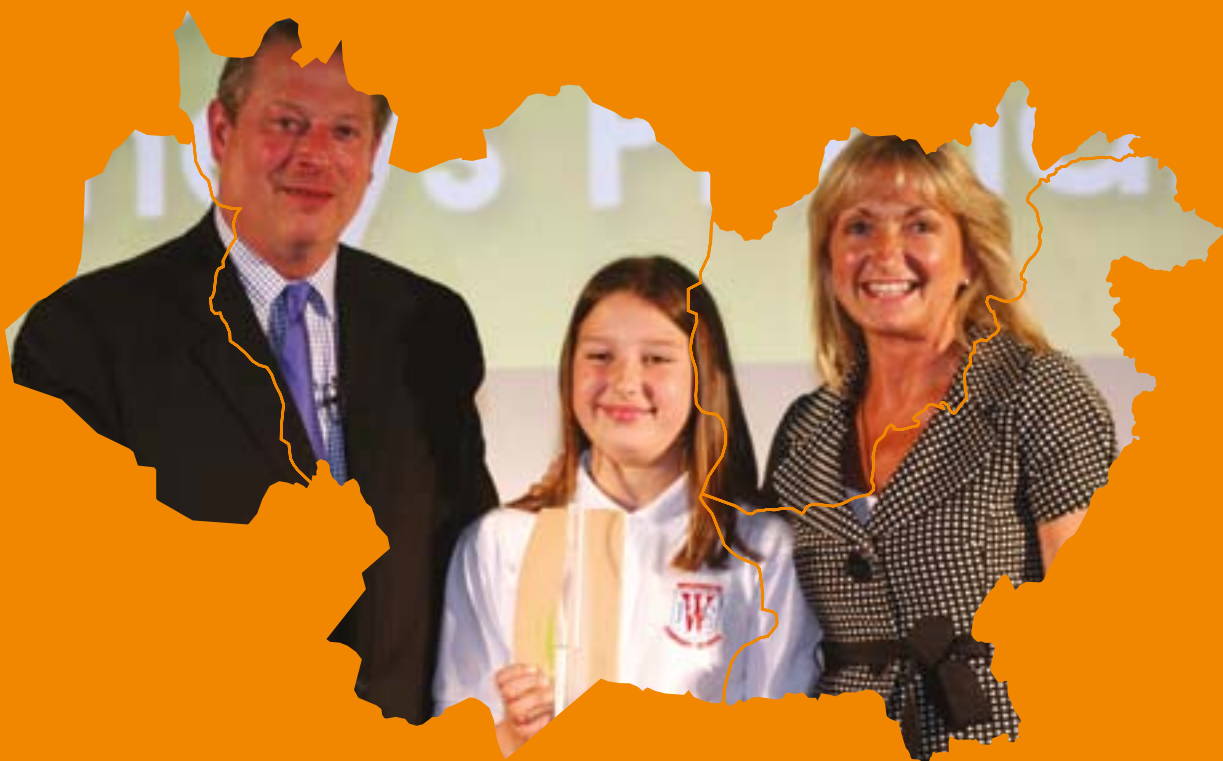
<http://uk/LearningSystem/PortalHome/preDefault.asp?Resource=8AFE773F-F050-464C-A6AC-759A59C01E3B&ResourceID=3359>

Edukacja globalna a elektroniczny formularz autoewaluacji nauczania dzieci w wieku 3-4 lat (ang. Early years online self-evaluation form, SEF)

Edukacja globalna wnosi wkład w SEF na wiele sposobów.³⁶

Pytania SEF		WKŁAD EDUKACJI GLOBALNEJ
Część 1: Cechy charakterystyczne Twojej szkoły		
1b	Opisz krótko Twoje cele oraz szczególne cechy Twojej szkoły.	<ul style="list-style-type: none"> – Czy Twoja szkoła otrzymała szczególne nagrody, np. Nagrodę Międzynarodowych Szkół, Ekoszkół? – Czy Twoja szkoła uczestniczy w programie „Zrównoważone szkoły”?
Część 2: Poglądy uczniów, rodziców/opiekunów, społeczności wokół szkoły i innych interesariuszy		
2b	O czym mówią ci poglądy uczniów, rodziców/opiekunów, społeczności wokół szkoły i innych interesariuszy, w tym grup, do których trudno dotrzeć?	<ul style="list-style-type: none"> – Czy uczniowie i uczennice z różnych środowisk potrafią się porozumieć? – Czy w programie nauczania poruszane są kwestie kulturowej różnorodności i tematyka globalna?
Część 5: Jakość nauczania w szkole		
5a	Jak wysoka jest jakość nauczania i procesu uczenia się?	– W jakim stopniu nauczanie przyczynia się do zrozumienia i uznania za wartościowe różnorodności i równości?
Część 6: Przywództwo i zarządzanie		
6a	W jakim stopniu całościowe przywództwo i sposób zarządzania w szkole są skuteczne?	– Czy sposób zarządzania upowszechnia w całej szkole etos uczenia się także poza szkołą, w szerszej społeczności?
6b	W jakim stopniu szkoła skutecznie upowszechnia spójność społeczną?	<ul style="list-style-type: none"> – W jakim stopniu skuteczny jest wkład szkoły w spójność brytyjskiego społeczeństwa, np. poprzez upowszechnianie wspólnych wartości i tożsamości, docenianie różnorodności, rozumienie praw człowieka i rozwijanie umiejętności związanych z uczestnictwem w życiu społecznym? – W jakim stopniu szkoła skutecznie przyczynia się do spójności w szerzej pojętej społeczności, poprzez kształtowanie zrozumienia dla innych społeczności zarówno w Europie, jak i na całym świecie?
Część 7: Ogólna skuteczność		
7b	W jakim stopniu skuteczne i włączające (inkluzywne) jest ogólne nauczanie i proces wychowawczy w szkole?	– W jakim stopniu szkoła promuje rozwój osobisty i dobrostan WSZYSTKICH uczniów i uczennic poprzez wykorzystanie szeregu metod nauczania i uczenia się stosowanych w edukacji globalnej?

³⁶ – Na podstawie prezentacji Lindy Barker, Global Education Derby (GED).

CZĘŚĆ 8:
AUDYTY Z ZAKRESU
EDUKACJI GLOBALNEJ,
NAGRODY ORAZ SYSTEMY
OCENY PORÓWNAWCZEJ
(BENCHMARKING)³⁷

Istnieje wiele świetnych narzędzi do badania (audytów) pomagających określić, w jaki sposób Twoja szkoła może dokonywać dalszych postępów w realizacji edukacji globalnej. Dodatkowo Twoja szkoła może starać się otrzymać jedną z wymienionych poniżej nagród.

AUDYTY

A. Ćwiczenie mapujące, opracowane przez Ministerstwo Edukacji w Wielkiej Brytanii

Organizacja ENCAMS (Environmental Campaigns), prowadząca program ekoszkół, opublikowała ćwiczenie mapujące w celu zebrania w jedną całość 10-15 głównych nagród związanych ze strategią zrównoważonych szkół (Nagroda Międzynarodowych Szkół, Eko-Szkoły, Zdrowe Szkoły, Nagroda Ashden [dla Zrównoważonej Energii], Nagroda Johna Muira).

Więcej informacji można znaleźć na stronie:

<http://www.keepbritaintidy.org/home/481>

B. Developing Citizenship Project (Projekt dot. edukacji obywatelskiej) – system oceny porównawczej dla szkół ponadpodstawowych

Systemy oceny porównawczej zostały opracowane, aby wprowadzić obejmujące całą szkołę perspektywy dotyczące tematyki rozwojowej, zasady związane z prawami człowieka i edukację globalną w trzech obszarach:

- 1. Planowanie i realizacja programu nauczania**
– umożliwianie młodym ludziom aktywnego zdobywania doświadczeń z zakresu edukacji obywatelskiej w zglobalizowanym społeczeństwie.
- 2. Stwarzanie możliwości do uczestnictwa w życiu społecznym** – dla młodych ludzi i społeczności lokalnej.
- 3. Etos szkoły i opracowywanie polityk dot. uczestnictwa w życiu społecznym**
– odzwierciedlające kontekst globalny społeczności lokalnych.

Więcej informacji na stronie:

www.developingcitizenship.org.uk/spd_benchmark.htm

C. Audyt dotyczący obecności edukacji globalnej w programie nauczania, opracowany przez Oxfam (ang. Oxfam Global Citizenship Curriculum Audit)

Zestawy 14 obszarów, które warto uwzględnić podczas autoewaluacji i dostarczania dokumentacji potwierdzającej przeprowadzenie odpowiednich działań:

www.oxfam.org.uk/education/resources/global_citizenship/overall_files/ideas_for_getting_started_and_inspired.pdf

D. Narzędzie do autoewaluacji treści z zakresu edukacji globalnej (ang. Global Dimension Self Evaluation), opracowane przez Reading International Solidarity Centre (RISC)

Narzędzie do autoewaluacji treści z zakresu edukacji globalnej w sześciu obszarach:

- nauczanie i uczenie się,
- etos i polityki,
- materiały edukacyjne,
- monitoring i ewaluacja,
- rozwój kadry pedagogicznej,
- komunikacja.

www.local4global.org.uk/node/57

Dodatkowo RISC opracował zestaw narzędzi do mierzenia zmian w postawach związanych z globalną edukacją obywatelską na poziomie globalnym (ang. Global Citizenship) począwszy od dzieci w wieku 3-4 lat (ang. early years), kończąc na młodzieży w wieku 17-18 lat (ang. Key Stage 5). Zestaw ten można znaleźć na stronie:

<http://www.risc.org.uk/education/>

E. Nagroda Szkół Globalnych (Global Schools Award), przyznawana przez Yorkshire and Humberside Global Schools Association

Mimo że ubiegać się o tę nagrodę mogą tylko szkoły z hrabstw Yorkshire and Humberside, wypracowane w ramach konkursu narzędzie do autoewaluacji jest bardzo pomocne. Narzędzie do oceny porównawczej Benchmarks for the Global Dimension definiuje osiągnięcia na trzech różnych poziomach. Aby otrzymać nagrodę, szkoły powinny przedstawić osiągnięcia w następujących obszarach:

1. Przywództwo
2. Nauczanie i uczenie się
3. Monitoring i ewaluacja
4. Materiały dydaktyczne
5. Rozwój zawodowy kadry pedagogicznej
6. Zaangażowanie rodziców/społeczności

Szkoły mają za zadanie przesłać portfolio z dokumentacją potwierdzającą, że zrealizowały 14 z 20 elementów, z zakresu pięciu lub więcej obszarów.

Więcej informacji można znaleźć na stronie:

<http://www.yhgsa.org.uk/cd-global-schools-award.php>

NAGRODY

A. Nagroda Międzynarodowych Szkół (International Schools Award), przyznawana przez Ministerstwo Edukacji w Wielkiej Brytanii

Ubieganie się o nagrodę jest możliwe dla wszystkich szkół w Wielkiej Brytanii (oraz szkół z Indii i Sri Lanki), szkoły mogą dokonać bezpłatnej rejestracji w systemie elektronicznym. Korzyści wynikające z ubiegania się o nagrodę są następujące:

- międzynarodowy etos przenikający życie całej szkoły,
- zaangażowanie w pracę o wymiarze międzynarodowym większości uczennic i uczniów w szkole,
- współpraca ze szkołami partnerskimi, oparta na podstawie programowej,
- całoroczna praca w wymiarze międzynarodowym
- zaangażowanie w działania okolicznej społeczności,
- ewaluacja pochodząca z wielu różnych źródeł, dająca możliwość ulepszenia szkolnych działań i międzynarodowego programu.

www.globalgateway.org.uk/default.aspx?page=1343

Studium przypadku szkoły, która uzyskała nagrodę, znajduje się w aneksie 8.

B. Nagroda Ekoszkół (Eco Schools)

To międzynarodowy program nagród, który daje szkołom wskazówki na drodze do trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz dostarcza im ram, aby mogły wcielić w życie zasady związane z trwałym i zrównoważonym rozwojem.

Program proponuje udział w procesie obejmującym siedem etapów i różnorodne tematy związane ze środowiskiem naturalnym. Daje możliwość zdobycia nagrody z brązu, ze srebra i Nagrody Zielonej Flagi. W procesie ubiegania się o nagrodę przewodzą uczennice i uczniowie.

<http://www.keepbritaintidy.org/ecoschools/>

C. Program szkół Sprawiedliwego Handlu (Fairtrade Schools)

Aby otrzymać miano szkoły Sprawiedliwego Handlu, szkoła powinna wykazać, że osiągnęła każdy z pięciu poniższych celów:

- założenie grupy sterującej szkoły Sprawiedliwego Handlu (lub komitetu),
- napisanie i przyjęcie polityki szkoły dotyczącej upowszechniania idei Sprawiedliwego Handlu,
- zaangażowanie się w jak największym stopniu w sprzedaż, promocję i korzystanie z produktów produkowanych na zasadach Sprawiedliwego Handlu,
- nauczanie o Sprawiedliwym Handlu na zajęciach z przynajmniej trzech przedmiotów w każdej z dwóch grup wiekowych,
- upowszechnianie idei Sprawiedliwego Handlu i podejmowanie związanych z tym działań w szkole i w okolicznej społeczności.

www.fairtrade.org.uk/schools

D. Zdrowe Szkoły (Healthy Schools)

Ten program proponuje obejmujące całą szkołę podejście do fizycznego i emocjonalnego dobrostanu dzieci, skupiające się na czterech podstawowych tematach:

- edukacja osobista, społeczna i zdrowotna,
- zdrowe odżywianie się,
- aktywność fizyczna,
- zdrowie emocjonalne i dobrostan (dobre samopoczucie).

Więcej informacji można znaleźć na stronie: <http://www.education.gov.uk/schools/pupilsupport/pastoralcare/a0075278/healthy-schools>

E. Nagroda UNICEF dla Szkół Przestrzegających Praw (ang. Rights Respecting School Award)

Aby otrzymać tę nagrodę, szkoły muszą wykazać, że osiągnęły wymagane standardy w każdym z czterech niżej wymienionych obszarów. Każdy w poniższych obszarów zawiera elementy przyczyniające się do upowszechniania postawy aktywnego obywatela/obywatelki świata:

1. Przywództwo i zarządzanie mające na celu ugruntowanie w życiu szkoły wartości zawartych w Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka.
2. Wiedza i zrozumienie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka.
3. Przestrzeganie praw dziecka w szkole.
4. Uczestnictwo uczennic i uczniów w podejmowaniu decyzji w szkole.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: <http://www.unicef.org.uk/rrsa>

Aneks 1: Osiem kluczowych obszarów edukacji globalnej w podstawie programowej³⁸

Edukacja obywatelska w wymiarze globalnym

Zdobycie wiedzy, umiejętności i zrozumienie koncepcji i funkcjonowania instytucji, konieczne do tego, aby stać się doinformowanym, aktywnym i odpowiedzialnym obywatelem/obywatelką.

- Rozwijanie umiejętności potrzebnych do oceny informacji i różnych punktów widzenia tematyki globalnej, przedstawianych w mediach i z innych źródeł.
- Nauka o instytucjach, deklaracjach i konwencjach oraz o roli grup, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i rządów w sprawach globalnych.
- Lepsze zrozumienie, jak i gdzie podejmowane są kluczowe decyzje.
- Uznanie, że poglądy i obawy młodych ludzi mają znaczenie i wysłuchanie ich; podejmowanie odpowiedzialnych działań, które mogą mieć wpływ na zagadnienia globalne.
- Uznanie globalnego kontekstu spraw lokalnych i krajowych oraz decyzji na poziomie osobistym i społecznym.
- Zrozumienie roli języka, miejsca urodzenia/zamieszkania, sztuki, religii w tworzeniu własnej tożsamości i tożsamości innych.

Rozwiązywanie konfliktów

Zrozumienie natury konfliktów, ich wpływu na rozwój i tego, dlaczego istnieje potrzeba rozwiązywania konfliktów i dążenia do harmonii.

- Znajomość różnych przykładów konfliktów lokalnych, krajowych i międzynarodowych oraz różnych sposobów ich rozwiązywania.
- Zrozumienie, że w sytuacjach konfliktów istnieją wybory i ich konsekwencje dla innych.
- Zrozumienie, jak ważne są dialog, tolerancja, szacunek i empatia.
- Rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, rzecznictwa³⁹, negocjacji, kompromisu i współpracy.
- Uznanie, że konflikt może działać jako potencjalnie kreatywny proces.
- Zrozumienie form, jakie przybiera rasizm i dowiedzenie się, jak na nie odpowiadać.
- Zrozumienie, że konflikty mogą wpływać na ludzi, miejsca i środowisko na poziomie lokalnym i globalnym.

Sprawiedliwość społeczna

Zrozumienie, jak ważna jest sprawiedliwość społeczna jako element zrównoważonego rozwoju i lepszego dobrobytu wszystkich ludzi na świecie.

- Uznanie wartości sprawiedliwości społecznej i zrozumienie, jak ważne jest zapewnienie równości i sprawiedliwości dla wszystkich i między społecznościami.
- Uznanie wpływu nierówności w posiadaniu władzy na dostęp do zasobów.
- Uznanie faktu, że działania mają zamierzony i niezamierzony wpływ na życie ludzi i docenienie, jak ważne jest podejmowanie decyzji i wyborów w oparciu o wiedzę.
- Wzmacnianie motywacji i zaangażowania w działania, które przyczyniają się do budowania bardziej sprawiedliwego świata.
- Przeciwdziałanie rasizmowi i innym formom dyskryminacji, nierówności i niesprawiedliwości.
- Zrozumienie dla koncepcji i docenienie wartości równych szans.
- Zrozumienie, jak przykłady niesprawiedliwości z przeszłości wpływają na współczesną politykę na szczeblu lokalnym i globalnym.

Wartości i wyobrażenia

Kształtowanie krytycznej oceny tego, w jaki sposób przedstawiane są kwestie globalne, uznanie znaczenia sposobu przedstawiania danych spraw na kształtowanie postaw i wartości ludzi.

- Zrozumienie, że ludzie mają różne wartości, postawy i inaczej postrzegają różne sprawy.
- Zrozumienie znaczenia i wartości praw człowieka.
- Wykształcenie umiejętności patrzenia na dane zagadnienie z wielu perspektyw oraz nowych sposobów patrzenia na wydarzenia, zagadnienia, problemy i opinie
- Refleksja nad założeniami i wyobrażeniami i podważanie ich.
- Zrozumienie potęgi mediów w kształtowaniu wyobrażeń, stylów życia i życiowych wyborów.
- Zrozumienie, że wartości wyznawane przez ludzi kształtują ich działania,
- Wykorzystywanie różnych zagadnień, wydarzeń i problemów, żeby stworzyć dzieciom i młodym ludziom możliwość zbadania własnych wartości i wyobrażeń oraz wartości i wyobrażeń innych.

³⁸ – www.globaldimension.org.uk Developing the Global Dimension in the School Curriculum, DFES, QCA, DFID, DEA British Council

³⁹ – Rzecznictwo to nic innego, jak występowanie w imieniu kogoś lub czegoś. Można więc być swoim własnym rzecznikiem, rzecznikiem grupy, której się jest członkiem, ale można też wypowiadać się w imieniu innych (np. słabszych, niepełnosprawnych, niepełnoletnich). Rzecznictwo nie ogranicza się do reprezentowania konkretnych osób. Często jest się rzecznikiem pewnej sprawy lub występuje się w imię pewnych wartości. Działalnością rzecznictwem będzie więc również np. obrona praw zwierząt lub nawet poszczególnych ich gatunków, a także promowanie pewnych idei, za: portalem ngo.pl, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/341085.html>

Trwały i zrównoważony rozwój

Zrozumienie potrzeby utrzymania i poprawy obecnej jakości życia bez jednoczesnego niszczenia planety dla przyszłych pokoleń.

- Uznanie, że niektóre z zasobów Ziemi są ograniczone i dlatego muszą być odpowiedzialnie używane przez każdego z nas.
- Zrozumienie wzajemnych powiązań między sferą społeczną, gospodarczą i sferą środowiska naturalnego.
- Rozważenie prawdopodobnych i pożądanego scenariuszy przyszłości i zastanowienie się, jak dążyć do tych ostatnich.
- Uznanie, że rozwój gospodarczy jest tylko jednym z aspektów jakości życia.
- Uznanie, że wykluczenie i nierówności hamują trwały i zrównoważony rozwój wszystkich ludzi na świecie.
- Wzajemny szacunek.
- Uznanie znaczenia zrównoważonego korzystania z zasobów w myśl zasady przemyśl, zredukuj, zreperuj, użyj ponownie, poddaj recyklingowi (ang. rethink, reduce, repair, re-use, recycle) i pozyskiwanie materiałów ze źródeł zarządzanych w oparciu o zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Współzależność

Zrozumienie, w jaki sposób ludzie, miejsca, gospodarki i środowiska są ze sobą nierozzerwalnie związane, a decyzje i wydarzenia mają swoje konsekwencje w skali globalnej.

- Zrozumienie tego, że wpływ globalizacji i wybory, których dokonujemy, mają konsekwencje na różnych poziomach, od osobistego do globalnego.
- Uznanie związków między życiem dzieci i młodych ludzi a życiem innych ludzi na świecie.
- Zrozumienie wpływu, jaki różne kultury i koncepcje (polityczne, społeczne, religijne, gospodarcze, prawne, technologiczne i naukowe) mają na siebie nawzajem i uznanie złożoności współzależności.
- Zrozumienie, w jaki sposób świat jest globalną społecznością i co oznacza bycie obywatelem/obywatelką.
- Zrozumienie, w jaki sposób działania, wybory i decyzje podejmowane w Wielkiej Brytanii mogą pozytywnie lub negatywnie wpływać na jakość życia ludzi w innych krajach.

Prawa człowieka

Znajomość praw człowieka, w tym Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka.

- Uznanie wartości cech wspólnych wszystkim ludziom, znaczenia powszechnych praw człowieka.
- Rozumienie praw i obowiązków w kontekście globalnym oraz współzależności między tym, co globalne i tym, co lokalne.
- Zrozumienie, że istnieją rywalizujące ze sobą prawa i obowiązki w różnych sytuacjach oraz wiedza o niektórych sposobach negocjowania praw człowieka oraz ich egzekwowania – na poziomie lokalnym i globalnym.
- Rozumienie praw człowieka jako ram służących do przeciwdziałania nierównościom i uprzedzonym takim jak rasizm.
- Znajomość Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności) oraz Ustawy dotyczącej praw człowieka (Human Rights Act) w prawie brytyjskim.
- Zrozumienie uniwersalności i niepodzielności praw człowieka.

Różnorodność

Zrozumienie i szacunek dla różnic i odnoszenie ich do tego co wspólne dla całej ludzkości.

- Docenianie podobieństw i różnic na całym świecie w kontekście powszechnych praw człowieka.
- Rozumienie znaczenia szacunku dla różnic wynikających z różnych kultur, tradycji i obyczajów oraz sposobu organizacji społeczeństw i zarządzania nimi.
- Rozwijanie poczucia zachwytu i zaskoczenia różnorodnością ludzi i środowisk na całym świecie.
- Docenianie bioróżnorodności.
- Zrozumienie wpływu środowiska naturalnego na kultury, gospodarki i społeczeństwa.
- Docenianie różnorodnych perspektyw patrzenia na zagadnienia globalne i tego, jak tożsamość wpływa na opinie i punkty widzenia.
- Rozumienie natury uprzedzeń i dyskryminacji i tego, w jaki sposób można je kwestionować i zwalczać.

Aneks 2: Tło historyczne edukacji globalnej

Przez ostatnie 40 lat na pierwszy plan na arenie publicznej i politycznej weszły różne społeczne obawy. W odpowiedzi na nie opracowano szereg rodzajów edukacji, aby uczennice i uczniowie zyskali wiedzę, świadomość i zrozumienie, których, jak uważano, potrzebowali, żeby podejmować przemyślane decyzje i wybory dotyczące świata i sposobu, w jaki żyją.

Zagrożenie wojną atomową	Edukacja dla pokoju
Degradacja środowiska naturalnego	Edukacja ekologiczna
Ubóstwo	Edukacja rozwojowa (ang. <i>development education</i>)
Niepokoje na tle rasowym	Edukacja antydyskryminacyjna
Kwestie związane z różnorodnością	Edukacja międzykulturowa
Wpływ tego, co robimy teraz na przyszłość	Edukacja dotycząca przyszłości (ang. <i>futures education</i>)
Poprawa jakości życia wszystkich ludzi bez jednoczesnego niszczenia planety na przyszłość	Edukacja na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju
Demokracja, równość i sprawiedliwość	Edukacja z zakresu praw człowieka
Wszystkie powyższe	Edukacja na rzecz odpowiedzialnego, aktywnego obywatelstwa: edukacja globalna

Te poprzedzone przymiotnikami lub krótkim opisem rodzaje edukacji obejmują wspólne tematy, ale też każda z nich skupia się na wyróżniającej ją problematyce, ponieważ powstały w celu szerzenia świadomości o konkretnym współczesnym problemie. Z jednej strony można to uznać za mocną stronę, ponieważ każdy z wyżej wymienionych typów edukacji zachował swoją tożsamość i nie został wchłonięty i potencjalnie rozmyty w innym typie edukacji. Z drugiej strony, ponieważ wspomniane typy edukacji pozostają wydzielone, zyskiwały względy lub wypadały z łaski, kiedy różne zagadnienia stawały się popularne i różne grupy je reprezentujące rywalizowały o czas i uwagę w podstawie programowej.

Ostatnio powyższe różne typy edukacji zaczęto łączyć pod pojęciem edukacji globalnej. Jednak nauczyciele mają trudności z orientacją w tym, ponieważ edukacja globalna nie była w sposób konsekwentny i spójny obecna w podstawie programowej.

Aneks 3: Podstawowe różnice pomiędzy edukacją globalną i edukacją międzynarodową w Wielkiej Brytanii.

Problem:

Istnieje tendencja do wymiennego stosowania terminów edukacja globalna i edukacja międzynarodowa. Obydwie koncepcje są jednak od siebie różne w założeniach i w niektórych obszarach konkurują ze sobą.

	Międzynarodowa	Globalna
Znaczenie	Pomiędzy narodami.	Odwołuje się do całego świata/planety.
Założenie	Instytucjonalne połączenia pomiędzy krajami mające na celu naukę na temat lokalnych społeczności. Dzielenie się praktykami edukacyjnymi pomiędzy wybranymi instytucjami.	Podstawy programowe oraz etos szkoły, której nadrzędnym celem jest kształcenie uczennic i uczniów, tak aby zdawali sobie sprawę z globalnych współzależności oraz rozpoznawali przejawy niesprawiedliwości na świecie.
Rodzaj stosowanej metodyki	Strukturalna: rozwijanie międzynarodowych powiązań.	Pedagogiczna: celem edukacji globalnej jest konkretna zmiana w podstawie programowej. Elementem tej metodyki jest włączenie aktywnego i krytycznego nauczania i uczenia się oraz ośmiu wyszczególnionych obszarów edukacji globalnej.
Ważne dokumenty oraz strony internetowe	Strategia: „DfES International strategy: Putting the world into world class education” (2004; aktualizacja DCSF/DIUS 2009) Promocja edukacji międzynarodowej w ramach działań British Council: http://schoolsonline.britishcouncil.org/	„Developing the Global Dimension in the School Curriculum.” (DfE, 2005) The Global dimension in action: a planning guide for schools.” (QCA, 2007) http://globaldimension.org.uk/

Kluczowe terminy	Dzielenie się dobrymi praktykami w wymiarze międzynarodowym; budowanie partnerstw.	Globalnie – lokalnie; obywatelstwo w wymiarze globalnym, rozwiązywanie konfliktów, sprawiedliwość społeczną, wartości i wyobrażenia, trwałe i zrównoważony rozwój, współzależność, prawa człowieka, różnorodność.
Priorytety w kontekście podstawy programowej	<p>- zrozumienie międzykulturowe</p> <p>- skupienie działań wokół nauki języków obcych</p> <p>W ramach przekazywanych treści szczególny nacisk położony jest na wymianę dobrych praktyk i doświadczeń pomiędzy szkołami oraz instytucjami z różnych krajów.</p>	Edukacja globalna jest kluczowym elementem kształcenia w podstawach programowych wszystkich przedmiotów.
Połączenie koncepcji z systemem szkolnictwa	Kluczowe dla edukacji międzynarodowej jest osadzenie jej w instytucjonalnych ramach systemu szkolnictwa.	Dobrze zaplanowane połączenie z systemem szkolnictwa może pozytywnie wpłynąć na realizację założeń edukacji globalnej. Jednak włączenie jej do podstawy programowej nie jest nadrzędnym celem tej koncepcji.

Aneks 4: Wzorcowe studia przypadków z programów kształcenia nauczycieli

Przypadek 1.

Sposoby i środki umożliwiające włączanie edukacji globalnej do kursów kształcących nauczycieli, konkretnie – geografii

Ben Steel, wykładowca, Manchester Metropolitan University (MMU)

Jako wykładowca na specjalizacji Edukacja Globalna na MMU i jednocześnie specjalista/metodyk z zakresu geografii mam dwa zobowiązania.

1. Staram się wprowadzić do nauczania koncepcję edukacji obywatelskiej w wymiarze globalnym poprzez edukację globalną - pomóc studentom i studentkom zrozumieć te początkowo dość zniechęcające pojęcia i znaleźć możliwości włączania tych koncepcji do programów nauczania w szkole.
2. Staram się dotrzeć do studentów, zachęcić ich do wysiłku umysłowego i zainteresować geografiami przy wykorzystaniu koncepcji edukacji globalnej, aby w nauczaniu geografii odejść od kolorowania map w kierunku świadomości i zrozumienia prawdziwej geografii w świecie oraz tego jak ona wpływa na życie dzieci.

Podczas wykładów staram się włączać aktualne zagadnienia, które łączą geografii i edukację globalną, tak aby geografia stała się dla przyszłych nauczycieli przedmiotem mającym sens i znaczenie. Mam nadzieję, że prześlą swój entuzjazm do geografii dzieciom w szkołach podstawowych podczas swoich staży. Zależy mi na tym, żeby studenci i studentki rozumieli naturę geografii oraz te koncepcje, które pomagają dzieciom rozumieć otaczający je na co dzień świat oraz żeby geografia stała się ważnym dla nich i przydatnym obszarem nauki. Dzięki temu będą doceniać jej znaczenie i zarażać dzieci swoim entuzjazmem.

Moim osobistym celem jest, żeby studenci i studentki MMU uznawali wartość edukacji globalnej i podczas swoich zajęć dawali najlepszy przykład jej nauczania,

jak również żeby wykorzystywali geografii jako obszar do wprowadzania edukacji globalnej tak, żeby geografia nie była już dłużej najgorszym nauczaniem w szkołach podstawowych przedmiotem i żeby stała się popularna w szkołach ponadpodstawowych.

Na wszystkich zajęciach staram się szukać równowagi między aktywnym i wciągającym nauczaniem a przekazywaniem materiału, który będzie możliwy do odtworzenia na zajęciach w szkole. Warto żeby przyszli nauczyciele poznali teorie leżące u podstaw kwestii globalnych, ale są najbardziej zmotywowani, kiedy dostrzegają związek między tym, co przedstawiam na zajęciach a uczeniem w szkole konkretnych grup dzieci.

Problemem jest dla mnie wybór tematów, które poruszam, ponieważ mam tylko pięć zajęć na trzecim roku i cztery na czwartym roku studiów. Zazwyczaj wybieram te, które akurat wiążą się z konkretnym zagadnieniem z podstawy programowej szkół podstawowych, np. trwałe i zrównoważony rozwój i zagadnienia związane z krajami słabiej rozwiniętymi gospodarczo (ang. *less economically developed countries*, LEDC).

Myszę, że zajęciami, które wywarły na moich studentach największe wrażenie, była wizyta w szkole podstawowej Kingsmead⁴⁰, nowej szkole zbudowanej zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju. Szkoła, jej etos i dyrekcja dostarczyli wiele inspiracji. Studenci zobaczyli, jak w praktyce wygląda nauczanie tylu zagadnień związanych z edukacją obywatelską na poziomie globalnym i jakim zainteresowaniem cieszy się wśród uczniów, rodziców i nauczycieli. To było dla nich coś wyjątkowego.

Przypadek 2.

Jak zainspirowałam moje studentki i studentów, żeby byli bardziej świadomi edukacji globalnej

Janet Spurrell, wykładowczyni religioznawstwa, Manchester Metropolitan University (MMU)

Jeden z pierwszych wykładów, jaki poprowadziłam, dotyczył edukacji obywatelskiej. Podczas tych zajęć podzieliłam się przykładami kilku projektów i ćwiczeń, które wykorzystałam w szkole do upowszechniania edukacji globalnej. Studenci zajmowali się także obmyśleniem i planowaniem własnych projektów z zakresu edukacji globalnej i dzielili się swoimi pomysłami.

Na późniejszym etapie kursu studenci przygotowali i przedstawili pomysły na lekcje związane z prawami człowieka. Dyskutowaliśmy także o kontrowersyjnych kwestiach związanych z tematyką globalną, np.

sposobem przedstawiania islamu – uczestniczyliśmy w konferencji poświęconej islamowi w Leeds. Opracowaliśmy także program nauczania dla dzieci w wieku gimnazjalnym (12-14 lat) poświęcony religiom świata. W ramach tego zadania odwiedziliśmy Muzeum Niewolnictwa w Liverpoolu i wzięliśmy udział w zajęciach w szkole – to było wspaniałe!

Wielu studentów zdecydowało się poświęcić część programu studiów następującą po praktykach w szkole (tzw. Enrichment phase) projektem z zakresu edukacji globalnej.

Przypadek 3.

Wspieranie kolejnego pokolenia nauczycieli i nauczycielek w zakresie edukacji na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju

Dr Paul Warwick, School of Education, University of Leicester

W ramach systemu edukacji formalnej w Wielkiej Brytanii istnieje kilka polityk i programów dotyczących edukacji transformatywnej, np. edukacja na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju, edukacja globalna i edukacja obywatelska. Każdy z tych typów edukacji wymaga wsparcia młodych ludzi w krytycznym badaniu ich miejsca w społeczeństwie, skrupulatnego rozważania takich współczesnych zagadnień jak np. zmiany klimatyczne i kształtowania ich potencjału, aby mogli się stać liderami zmian.

Każdy z tych programów edukacyjnych wspiera także reformę szkolną poprzez upowszechnianie korzystania z partycypacyjnych metod nauczania. Takie transformatywne programy edukacyjne zdecydowanie wymagają transformacji w procesie kształcenia nauczycieli, aby przyszli edukatorzy byli zaznajomieni z nowymi podejściami i byli przekonani, że ich praktyka w szkole może wnieść pozytywny wkład.

W School of Education, University of Leicester zależało nam na tym, żeby zainteresować studentów i studentki programem edukacji na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju w ramach studiów pedagogicznych przygotowujących do nauczania w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Jednym z przykładów jest seria trzech powiązanych ze sobą warsztatów. Czerpią one z bogactwa dobrych praktyk spoza sektora edukacji formalnej – z pracy organizacji pozarządowych, takich jak centra edukacji globalnej (ang. *Development Education Centres*, DECes).

Podczas pierwszego warsztatu studenci poznali metodę otwartych przestrzeni dla dialogu i dociekań (ang. skrót: OSDE) jako skuteczne narzędzie do zainteresowania uczniów kontrowersyjnymi tematami i rozwijania u nich ważnej w życiu umiejętności krytycznej analizy (Paul Warwick był członkiem międzynarodowego zespołu edukatorów i badaczy, który przyczynił się do powstania metody OSDE, więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie: www.osdemethodology.org.uk). Na drugim warsztacie studenci dowiedzieli się, jak prowadzić symulację Szczytu Ziemi (Konferencji Narodów Zjednoczonych na temat środowiska i rozwoju). Ten interaktywny warsztat czerpie w dużej mierze z wcześniejszej pracy organizacji Development Education Project (DEP) i WWF (World Wide Fund for Nature). Na trzecim warsztacie studenci rozważali, jakie dzieci mają możliwości uczenia się poza szkołą i dowiedzieli się o pracy organizacji SEED (Support for Education in Environment and Development), która wykorzystuje tereny ogrodu botanicznego University of Leicester, żeby dostarczać uczniom wielu różnorodnych możliwości nauki w ramach edukacji na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju poza szkołą.

Przyszli nauczyciele i nauczycielki odnieśli się bardzo pozytywnie do tych innowacji w swoich programach studiów. Wypowiadali się z entuzjazmem o odtworzeniu tego typu edukacji na swoich zajęciach w szkole oraz o nieszablonowym myśleniu o ich własnej specjalizacji przedmiotowej.

Aneks 5: Dalsze implikacje pedagogiczne nauczania krytycznej analizy

Open University zaleca ośmiostopniową drogę rozwijania umiejętności krytycznego myślenia:

- przetwarzanie
- zrozumienie
- analiza
- porównanie
- synteza
- ewaluacja
- zastosowanie
- uzasadnienie⁴¹.

Ostatnio pojawiła się koncepcja krytycznej analizy (ang. critical literacy), która uznaje, że język i uwarunkowania społeczne odgrywają rolę w konstruowaniu rzeczywistości i utrzymywaniu status quo.

Krytyczna analiza jest definiowana jako „praktyka edukacyjna, która skupia się na relacji między językiem i światopoglądem, praktykami społecznymi, władzą, tożsamością, postawą obywatelską, relacjami międzykulturowymi i zagadnieniami lokalnymi i globalnymi⁴² oraz „zachęca nauczycieli i uczniów do badania związków między językiem, władzą i wiedzą oraz do zmiany tych relacji, odpowiedzialnego myślenia i działania”⁴³.

Krytyczna analiza jest interdyscyplinarna. Powstała na bazie ostatnich teorii dotyczących globalizacji, ruchów społecznych i relacji między językiem, wiedzą i władzą.

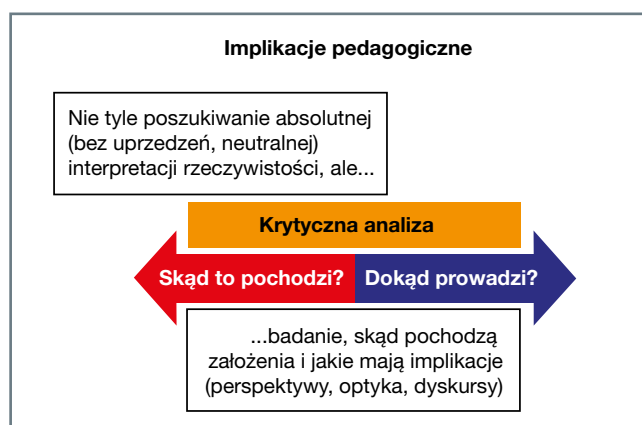
Krytyczna analiza polega na „czytaniu świata i słowa”. Zadawane pytania mają na celu doprowadzenie do rozmowy między nauczycielem i uczniami i między samymi uczniami, a nie udzielenie „słusznych” odpowiedzi.

Główną różnicą między krytyczną analizą a innymi metodami nauczania jest sposób, w jaki jest postrzegany język.

Krytyczna analiza może pomóc nauczycielom i uczniom:⁴⁴

- zbadać, skąd pochodzą poglądy, wartości, przekonania i postawy i jakie są ich implikacje,
- przeanalizować proces konstruowania wiedzy, kultur, tożsamości i relacji,
- powiązać konteksty lokalny i globalny,
- zadawać pytania dotyczące świata, nas samych i innych,
- zdać sobie sprawę, że odpowiedzi są zawsze częściowe i niekompletne,
- myśleć bardziej niezależnie i pomóc w tym studentom.

Metoda OSDE dostarcza zasady, procedury i wytyczne pomocne w kształtowaniu krytycznej analizy i niezależnego myślenia w edukacji obywatelskiej w wymiarze globalnym (więcej na stronie: www.osdemethodology.org.uk).

41 – www.open.ac.uk/skillsforstudy/critical-thinking.php Zob. także: Alec Fisher, *Critical Thinking: An Introduction*, Cambridge University Press, 2001 r. <http://assets.cambridge.org/052100/9847/sample/0521009847ws.pdf>

42 – Brief Introduction to Critical Literacy in English Language Education, www.criticalliteracy.org.uk/images/cleitbooklet.pdf

43 – www.criticalliteracy.org.uk

44 – Więcej definicji i informacji o krytycznej analizie można znaleźć na stronie: www.criticalliteracy.org.uk/whatiscl.html#definitions

Krytyczna analiza polega na zastosowaniu zadawania pytań i krytycznego myślenia w obszarach, które niektórzy nauczyciele mogą uznać za zbyt polityczne lub podważające status quo.

„Nauczanie w szkole często polega na uczeniu się, co można robić, a czego nie wolno, i jest to ważne, ale zdecydowanie chcemy także, żeby dzieci uczyły się, co jest sprawiedliwe i w jaki sposób mogą działać w życiu codziennym na rzecz sprawiedliwości, używając do tego języka, a nie siły”.⁴⁵

„Administracyjne podejmowanie decyzji i odgórne podstawy programowe/programy nauczania oznaczają, że władza jest jednostronna, a nie demokratyczna, opiera się na standaryzowanych testach, komercyjnych podręcznikach, narzuconych sylabusach, monologach nauczycieli i egzaminach polegających na wypełnieniu pustych pól. Jak dobrze wiedzą nauczyciele, uciszeni uczniowie znajdą sposoby, aby narobić hałasu, w nierzucających się w oczy miejscach na korytarzach, w toaletach, stołówkach, podwórkach i na ulicach, a także podczas lekcji, kiedy nauczyciele starają się przeprowadzić lekcję zgodnie z planem. Wygląda na to, że w wielu instytucjach masowej edukacji... trwa kulturowa wojna dyskursów. Czy w wojnie na słowa język i umiejętność czytania i pisanie może być niewinna? Czy edukacja może być neutralna?”⁴⁶

Metoda OSDE daje ramy krytycznej analizy i refleksji nad różnymi głosami i perspektywami patrzenia. Można ją skutecznie wykorzystywać w pracy z przyszłymi nauczycielami. Kilko studentów i studentek kształcących się na nauczycieli szkół podstawowych tak skomentowało zajęcia poświęcone tematyce „Koncepcji terroryzmu”:

“Nigdy nie prowadziłem takich dyskusji z moimi rówieśnikami”.

„Naprawdę skłaniające do myślenia i pełne informacji zajęcia”.

„Dowiedziałam się wiele o islamie i sytuacji innych ludzi”.⁴⁷

45 – Barbara Comber, *Critical Literacy: What's it all about?*, Learning Matters, Catholic Education Office, Melbourne, 1998 r., tom 3,3 9-14.

46 – Ira Shor, *What is Critical Literacy?*, College of Staten Island, *Journal for Pedagogy, Pluralism and Practice*, 1997 r.

47 – *Critical Literacy in Global Citizenship Education*, Professional Development Resource Pack, dostępne na stronie: www.osdemethodology.org.uk

Aneks 6: Cytaty związane z koncepcjami edukacji globalnej, do wykorzystania jako materiał wyjściowy do zajęć

a) Prawa człowieka

„Nie pochwalam tego, co mówisz, ale oddałabym życie za to, abyś miał prawo tak mówić”.

Evelyn Beatrice Hall (parafrazując Voltaire'a)⁴⁸

„Państwa nie są strażnikami moralności, są nimi ludzie i mogą narzucić standardy moralne potężnym instytucjom”.

Noam Chomsky⁴⁹

„Pokój, w rozumieniu braku wojny, ma małą wartość dla kogoś, kto umiera z głodu i zimna. Nie usunie bólu torturowanego więźnia sumienia. Nie pokrzepi tych, którzy stracili swoich najbliższych w powodziach spowodowanych bezsensowną wycinką lasów w sąsiednim kraju. Pokój może zapanować tylko wtedy, kiedy przestrzegane będą prawa człowieka, kiedy ludzie będą najedzeni i kiedy jednostki oraz narody będą wolne”.

Jego Świątobliwość Dalajlama

„Obowiązkiem naszego pokolenia, wchodzącego w XXI wiek, jest solidarność ze słabymi, prześladowanymi, samotnymi, chorymi i pogrążonymi w rozpacz. Wyraża się to w chęci nadania szlachetnego i głęboko ludzkiego znaczenia wspólnotcie, w której wszyscy jej członkowie i członkinie będą definiować siebie nie poprzez swoją własną tożsamość, ale tożsamość innych”.

Elie Wiesel⁵⁰

b) Współzależność

„Wiemy dzięki nauce, że nic we wszechświecie nie istnieje jako oddzielny lub niezależny byt”.

Margaret J. Wheatley⁵¹

„Zakładam, że w pewnych czasach przywództwo oznaczało duże mięśnie, ale dziś oznacza umiejętność porozumiewania się z ludźmi”.

Mahatma Gandhi

„Wszystko jest ze sobą powiązane. Cokolwiek złego przytrafia się Ziemi, przytrafia się synom i córkom Ziemi. Ludzie nie tkają pajęczyny życia, są w niej jedynie nitkami. Cokolwiek wyrządzają pajęczynie życia, wyrządzają to samym sobie”.

Wódz Seattle⁵²

c) Wartości i wyobrażenia

„Mimo wszystko wciąż wierzę, że ludzie w głębi serca są dobrzy. Po prostu nie mogę opierać moich nadziei na podwalinach zamętu, nieszczęścia i śmierci”.

Anne Frank

„Musimy nauczyć się mierzyć to, co cenimy, a nie to, co potrafimy zmierzyć”.

John Keats

„Drobne okazje są często początkiem wielkich przedsięwzięć”.

Demostenes

„Dopóki lwy nie będą miały swoich historyków, opowieści z polowań zawsze będą gloryfikować myśliwych”.

Przysłowie afrykańskie

„Nasz głodny umysł domaga się wiedzy o wszystkim, co nas otacza; im więcej wiedzy zyskamy, tym większe nasze pragnienie wiedzy, im więcej widzimy, tym więcej jesteśmy zdolni widzieć”.

Maria Mitchell⁵³

d) Rozwiązywanie konfliktów

„Bezpośrednie użycie siły jest kiepskim rozwiązaniem jakiegokolwiek problemu, z reguły stosują go tylko małe dzieci i wielkie narody”.

David Friedman⁵⁴

„Nie bój się sprzeciwu. Pamiętaj, latawiec unosi się pod wiatr, a nie z wiatrem”.

Hamilton Mabie⁵⁵

„Nie możesz uścisnąć ręki z zaciśniętą pięścią”.

Indira Gandhi

„Prawdziwy pokój to nie tylko brak napięć: to obecność sprawiedliwości”.

Martin Luther King, Jr.

48 – Angielska pisarka (1868–1939), napisała m.in. biografię Voltaire'a (przyp. tłum.)

49 – Amerykański lingwista, filozof, działacz polityczny, urodzony w 1928 r. (przyp. tłum.).

50 – Amerykański pisarz i dziennikarz, urodzony w 1928 r.

51 – Amerykańska pisarka i konsultantka ds. zarządzania, studiująca naukę o organizacjach, urodzona w 1941 r.

52 – Wódz plemienia Duwamish, z terenów obecnego stanu Washington, w Stanach Zjednoczonych (1780–1866).

53 – Amerykańska astronomka, odkrywczyni komety nazwanej jej imieniem (1818–1889).

54 – Amerykański ekonomista i fizyk, syn Milтона Friedmana, urodzony w 1945 r.

f) Różnorodność

„Każdy ma prawo do swojej własnej opinii, ale nie swoich własnych faktów”.

Daniel Patrick Moynihan⁵⁶

„Jest wiele różnorodnych religii, ale rozum i dobroć są jedne”.

Elbert Hubbard⁵⁷, Roycroft Dictionary and Book of Epigrams, 1923 r.

„Staliśmy się nie tyle tygłem, co piękną mozaiką. Różni ludzie, różne wierzenia, różne tęsknoty, różne nadzieje, różne marzenia”.

Jimmy Carter

g) Sprawiedliwość społeczna

„Moralna doskonałość przychodzi w wyniku przyzwyczajenia. Stajemy się sprawiedliwi, dokonując rzeczy sprawiedliwych, poznajemy umiar, działając z umiarem, stajemy się odważni, dokonując rzeczy odważnych”.

Arystoteles

„Dobroć zaczyna się w domu, a sprawiedliwość w sąsiedztwie”.

Charles Dickens

„Możesz chronić swoje swobody w tym świecie, tylko chroniąc wolność innych ludzi. Możesz być wolny, tylko jeśli ja jestem wolny”.

Clarence Darrow⁵⁸

„Kiedy dają jedzenie ubogim, nazywają mnie świętym. Kiedy pytam dlaczego ubodzy nie mają co jeść, nazywają mnie komunistą”.

Dom Helder Camara⁵⁹

h) Trwały i zrównoważony rozwój

„Ziemia zapewnia wystarczająco wiele, by zaspokoić potrzeby każdego człowieka, ale nie jego żądze”.

Mahatma Gandhi

„Mamy coraz mniej czasu, a pytanie nie brzmi teraz – co się dzieje z klimatem, ale jak bardzo sytuacja się pogorszy, zanim świat zacznie robić w tej sprawie wystarczająco dużo?”

Jonathon Porritt⁶⁰, 2007 r.

„Ograniczenie konsumpcji jest konieczne, ale nie ma sensu redukować spożycia mięsa lub korzystać w mniejszym stopniu z samochodów, mając mnóstwo dzieci”.

Madeleine Bunting⁶¹, „The Guardian”, 10 września 2007 r.

“Don’t throw anything away. There is no «away»”.

(pol. Nie wyrzucaj niczego poza nawias, ponieważ nie ma żadnego poza.)⁶²

Reklama koncernu Royal Dutch Shell, 2007 r.

i) Edukacja obywatelska na poziomie globalnym

„Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”.

Mahatma Gandhi

„Nie mam żadnego kraju, za który musiałbym walczyć: moim krajem jest Ziemia, jestem obywatelem świata”.

Eugene V. Debs⁶³

„Sokrates... powiedział, że nie był Ateńczykiem ani Grekiem, ale obywatelem świata”.

Plutarch

55 – Amerykański eseista, redaktor, krytyk i wykładowca (1846–1916).

56 – Amerykański polityk i socjolog, członek Partii Demokratycznej (1927–2003).

57 – Amerykański pisarz, wydawca, artysta i filozof (1856–1915).

58 – Amerykański prawnik, jeden z głównych członków Amerykańskiego Związku Swobód Obywatelskich (1857–1938).

59 – Brazylijski biskup katolicki, znany z pracy z ubogimi i walki przeciw ubóstwu i nierównościom społecznym (1909–1999).

60 – Brytyjski działacz na rzecz środowiska naturalnego i pisarz, urodzony w 1950 r.

61 – Brytyjska dziennikarka, redaktorka dziennika „The Guardian”.

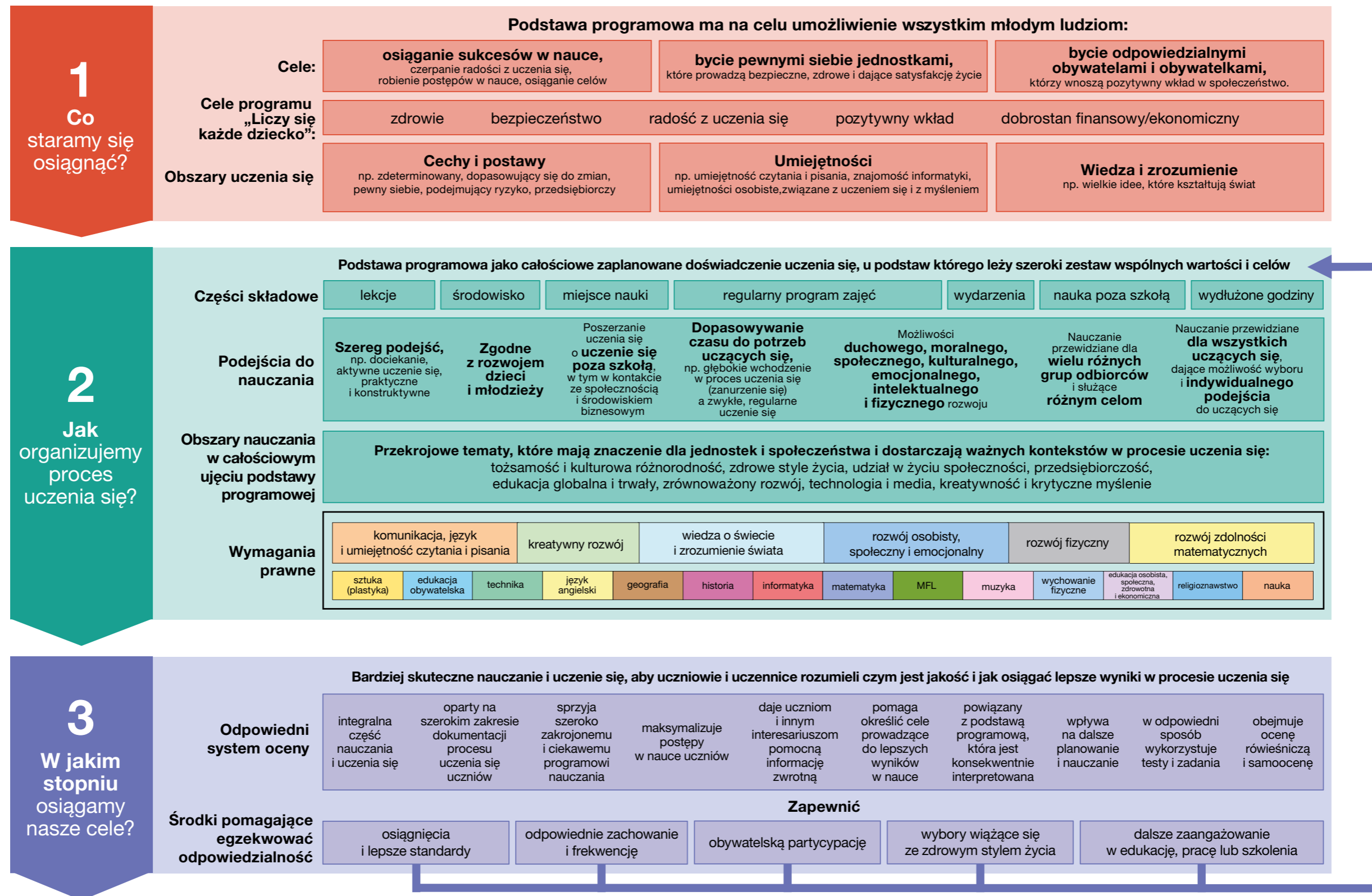
62 – Nieprzetłumaczalna na język polski gra słów. W języku angielskim zwrot throw away znaczy „wyrzucać”, a samo słowo away- dalej, poza siebie (przyp. tłum.).

63 – Amerykański przywódca związków zawodowych (1855–1926).

Aneks 7: Szersze spojrzenie na podstawę programową

Trzy kluczowe pytania

Zaadaptowane dzięki wsparciu kolegów i koleżanek z Council for the Curriculum, Examinations & Assessment (CCEA), organu egzaminacyjnego z Północnej Irlandii (CCEA)

Aneks 8: Schemat programu dotyczącego rozwijania umiejętności osobistych, umiejętności związanych z uczeniem się i myśleniem (ang. *Personal, Learning and Thinking Skills, PLTS*)

Umiejętność niezależnego dociekania

Cel:

Młodzi ludzie w procesie dociekania przetwarzają i ewaluują informacje, planują co z nimi zrobić i jak się do tego zabrać. Podejmują oparte na wiedzy i przemyślane decyzje, uznając, że inni mają inne przekonania i postawy.

Młodzi ludzie:

- określają pytania, na które trzeba odpowiedzieć i problemy do rozwiązania,
- planują i przeprowadzają badanie, uznając konsekwencje decyzji,
- badają zagadnienia, wydarzenia lub problemy z różnych perspektyw,
- analizują i ewaluują informacje, oceniając ich trafność i wartość,
- rozważają wpływ, jaki okoliczności, przekonania i uczucia wywierają na decyzje i wydarzenia,
- wyciągają wnioski, używając przemyślanych argumentów i dowodów.

Kreatywne myślenie

Cel:

Młodzi ludzie myślą kreatywnie – wymyślają pomysły i je badają, znajdując między nimi oryginalne powiązania. Wypróbują różne sposoby podchodzenia do problemów, wspólnie z innymi szukają opartych na wyobraźni rozwiązań i efektów, które mają dla nich wartość.

Młodzi ludzie:

- wymyślają pomysły i badają możliwości,
- zadają pytania, aby poszerzyć obszar swojego myślenia,
- znajdują pełne inwencji powiązania między pomysłami i doświadczeniami swoimi a innych,
- kwestionują założenia swoje i innych,
- wypróbują alternatywne lub nowe rozwiązania i realizują pomysły,
- dopasowują pomysły do zmieniających się okoliczności.

Zdolność do refleksji nad procesem uczenia się

Cel:

Młodzi ludzie oceniają swoje mocne strony i ograniczenia, wyznaczają sobie realistyczne cele i kryteria ich osiągnięcia. Monitorują swoje postępy, zachęcając innych do udzielania im informacji zwrotnej na ten temat i wprowadzając zmiany w celu robienia postępów w procesie uczenia się.

Młodzi ludzie:

- oceniają siebie i innych, rozpoznają możliwości i osiągnięcia,
- wyznaczają sobie cele i kryteria ich osiągnięcia w samorozwoju i pracy (w szkole),
- oceniają postępy w procesie uczenia się w oparciu o efekty swojej pracy,
- zachęcają innych do udzielania im informacji zwrotnej i dobrze radzą sobie z przyjmowaniem pochwał, pokonywaniem przeszkód i przyjmowaniem krytyki,
- ewaluują swoje doświadczenia i proces uczenia się, aby wpływały one na ich dalsze postępy w nauce,
- opowiadają o swoim procesie uczenia się, dobierając sposób komunikowania się do różnych grup odbiorców.

Praca w grupie

Cel:

Młodzi ludzie w poczuciu pewności siebie pracują z innymi, dostosowując się do różnych kontekstów i biorąc odpowiedzialność za swój udział. Słuchają i biorą pod uwagę różne punkty widzenia. Nawigują relacje oparte na współpracy, rozwiązując problemy, aby osiągnąć uzgodnione rezultaty.

Młodzi ludzie:

- współpracują z innymi, aby osiągać wspólne cele,
- dochodzą do porozumienia, zarządzając dyskusją tak, aby osiągnąć rezultaty,
- dostosowują swoje zachowanie do różnych ról i sytuacji, w tym do roli przywódczej,
- są sprawiedliwi i życzliwi wobec innych,
- podejmują odpowiedzialność, wykazując wiarę w siebie i swój wkład w pracę zespołu,
- udzielają innym konstruktywnej informacji zwrotnej i wsparcia.

Zarządzanie sobą

Cel:

Młodzi ludzie wykazują zorganizowanie, osobistą odpowiedzialność, inicjatywę, kreatywność i przedsiębiorczość oraz zaangażowanie w uczenie się i samorozwój. Aktywnie dokonują zmian, pozytywnie ustosunkowując się do nowych priorytetów, radząc sobie z wyzwaniami i szukając nowych możliwości.

Młodzi ludzie:

- szukają wyzwań lub nowych zadań i wykazują się elastycznością wobec zmiany priorytetów,
- pracują, aby osiągać cele, wykazują inicjatywę, zaangażowanie i wytrwałość,
- organizują sobie czas i inne zasoby i umieją priorytetyzować działania,
- przewidują ryzyko, podejmują je i zarządzają nim,
- radzą sobie z różnymi czynnikami wywierającymi na nich presję, w tym związanymi z życiem osobistym i pracą (w szkole),
- mają pozytywny stosunek do zmian, szukają porady i wsparcia, kiedy jest im potrzebne,
- radzą sobie ze swoimi emocjami, umieją nawiązywać i utrzymywać relacje z innymi.

Skuteczne uczestnictwo

Cel:

Młodzi ludzie aktywnie interesują się sprawami, które mają wpływ na nich i na ludzi wokół nich. W pełni uczestniczą w życiu szkoły, uczelni, miejscu pracy i szerszej społeczności poprzez odpowiedzialne działanie na rzecz zmian na lepsze zarówno dla innych ludzi, jak i dla nich samych.

Młodzi ludzie:

- dyskutują o zaprzatających ich uwagę sprawach, poszukują rozwiązań, jeśli jest taka potrzeba,
- prezentują argumenty przemawiające za podjęciem działania,
- proponują praktyczne rozwiązania i dzielą je na małe kroki umożliwiające wprowadzenie tych rozwiązań,
- dostrzegają usprawnienia, które byłyby korzystne dla innych i dla nich samych,
- starają się wpływać na innych, negocjując i ważąc różne poglądy w celu dojścia do praktycznych rozwiązań,
- występują jako obrońcy poglądów i przekonań, które mogą się różnić od ich własnych.

Aneks 9: Studium przypadku – Nagroda Międzynarodowych Szkół (International Schools Award)

Abraham Moss High School

„Aby ubiegać się o Nagrodę Międzynarodowych Szkół musieliśmy:

1. Przeprowadzić audyt w każdym z działów związanych z tematyką międzynarodową/globalną. Audyt rozpoczęliśmy w semestrze jesiennym.
2. Zidentyfikować i przesłać (co najmniej) siedem ćwiczeń/działań angażujących jak najwięcej różnych grup wiekowych oraz okoliczną społeczność.
3. Mieć kontakty zagraniczne (w tym wakacyjne wycieczki szkolne za granicę).

Niektóre wydarzenia odbywały się poza programem nauczania, ale podstawa programowa obejmująca program «Edukacji osobistej, społecznej, zdrowotnej i ekonomicznej» (ang. PSHE) dała możliwości realizacji większości działań.

Zdecydowaliśmy się ubiegać o pełną i pośrednią nagrodę. Złożyliśmy dokumenty w semestrze letnim w czerwcu. W ramach ewaluacji musieliśmy przygotować portfolio z dokumentacją potwierdzającą przeprowadzenie działań i opisującą ich wpływ na szkołę. W sierpniu poinformowano nas, że otrzymaliśmy pełną nagrodę.

Nagroda Międzynarodowych Szkół okazała się dobrą okazją do świętowania i zwrócenia uwagi na to, co już robimy, ale chcieliśmy, żeby wszyscy się o tym dowiedzieli! Możemy teraz świętować, ale chcemy także mieć więcej szkoleń, żeby przekonać się, jak można tę tematykę naprawdę osadzić w programach nauczania.

Teraz każdy jest bardziej świadomy tego, co robimy. Obecnie myślimy o tym, jak możemy nasze działania dalej rozwijać. Otrzymanie nagrody zmotywowało więcej nauczycielek i nauczycieli do zaangażowania się w nasze działania, np. założyliśmy grupę roboczą ds. Nagrody Międzynarodowych Szkół i związków z edukacją globalną. Złożyliśmy projekt do programu Comeniusa, żeby badać kwestie postrzegania siebie samych i postaw obywatelskich, razem ze szkołami z Zachodniej i Wschodniej Europy oraz projekt w ramach programu „Connecting classrooms” ze szkołami podstawowymi z Pakistanu i Bangladeszu”.

Lynne Wilson, koordynatorka programu PHSC w Abraham Moss High School, która przygotowała portfolio dokumentujące osiągnięcia szkoły w procesie ubiegania się o Nagrodę Międzynarodowych Szkół.

Aneks 10: Materiały dodatkowe

Lista pomocnych organizacji:

Development Education Project (DEP)

www.dep.org.uk

Laurel Cottage, Manchester Metropolitan University, 799 Wilmslow Road, Didsbury, M20 2RR
Tel. +440161-921-8020, fax: +440161-921-8010, e-mail: info@dep.org.uk

- DEP jest częścią sieci centrów edukacji globalnej (ang. development education centres, DECs),
- oferuje szkolenia dla nauczycieli, prowadzi projekty edukacyjne i wydaje publikacje,
- posiada ośrodek oferujący szeroki zakres materiałów edukacyjnych dotyczących wszystkich aspektów edukacji globalnej i łączących je z podstawą programową, do kupienia, wypożyczenia oraz dostępne w wersji elektronicznej,
- jest centrum Greater Manchester Global Education Network.

Proszę wysłać e-mail, aby otrzymać bezpłatny newsletter.

Northwest Global Education Network (NWGEN)

www.lgec.org.uk/nwgen

NWGEN ma na celu udzielanie skutecznego i trwałego wsparcia nauczycielkom i nauczycielom regionu północno-zachodniego Wielkiej Brytanii we włączaniu edukacji globalnej do nauczania, poprzez przyjęcie bardziej strategicznego podejścia do udzielania wsparcia w całym regionie.

Każdy region Wielkiej Brytanii ma podobną sieć wsparcia dla nauczycieli, warto zajrzeć na stronę DEA w celu znalezienia więcej informacji.

The Development Education Association (DEA)

www.dea.org.uk

33 Corsham Street, London N1 6DR, tel. +44020 7490 8108, e-mail: dea@dea.org.uk

- organizacja parasolowa upowszechniająca zagadnienia związane z rozwojem międzynarodowym i perspektywami edukacyjnymi w Anglii,
- poniższa strona internetowa pomoże Państwu znaleźć centrum edukacji globalnej lub organizację zajmującą się tą tematyką:

www.dea.org.uk/sub-538635

UK Global Citizenship/Education for Sustainable Development ITE Network

www.lsbu.ac.uk/ccci/uk.shtml

tworzy w Wielkiej Brytanii forum służące wzajemnemu wspieraniu się, debacie i wymianie pomysłów dotyczących edukacji globalnej oraz edukacji dla trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Citized

www.citized.info

- ufundowana przez instytucję zajmującą się kształceniem i doskonaleniem nauczycieli (Training and Development Agency for Schools, TDA), związana ze współpracą instytucji i organizacji w sektorze edukacji wyższej zajmujących się kształceniem nauczycieli w Anglii,
- oferuje konferencje, seminaria, publikacje badawcze i materiały dydaktyczne do nauczania edukacji obywatelskiej,
- wydaje "International Journal of Citizenship and Teacher Education".

INNE POMOCNE ORGANIZACJE I INSTYTUCJE

The Citizenship Foundation

www.citizenshipfoundation.org.uk

Association for Citizenship Teaching

www.teachingcitizenship.org.uk

Department for International Development (DFID)

www.dfid.gov.uk

Doskonalenie zawodowe nauczycieli:

Poza szkoleniami oferowanymi przez Development Education Project (DEP), pomocne mogą być poniższe kursy:

Through Other Eyes (TOE)

www.throughothereyes.org.uk

Internetowy kurs eksternistyczny dla nauczycieli, skupiający się na zainteresowaniu odbiorców zasobami wiedzy rdzennej ludności na całym świecie i postrzegania przez nią kwestii rozwojowych (tzn. ubóstwa, edukacji, równości, postępu itp.).

Teach Global

www.teachandlearn.net/teachglobal

- wsparcie dla nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych, którzy chcą poszerzyć swoje nauczanie o edukację globalną we wszystkich aspektach życia szkoły,
- część strony Open University www.TeachandLearn.net, wspierana finansowo przez BBC World Service Trust i DfID, Teach Global oferuje szeroki zakres materiałów edukacyjnych i kursów wspierających we wszystkich aspektach rozwoju zawodowego.

65 – W roku 2012 zastąpiona przez Teaching Agency (przyp. tłum.).

66 – Departament Rozwoju Międzynarodowego, w brytyjskim rządzie ministerstwo odpowiedzialne za współpracę i pomoc rozwojową (przyp. tłum.).

Teacher's International Professional Development oferuje możliwości zdobycia doświadczenia w praktyce edukacyjnej na całym świecie i dzielenia się wiedzą i umiejętnościami z innymi nauczycielami, wizyty są finansowane i organizowane przez trzy instytucje:

- The British Council: www.britishcouncil.org
- The Specialist Schools Trust: <http://www.ssatuk.co.uk/>
- The League for the Exchange of Commonwealth Teachers: <http://www.lect.org.uk/home.aspx>

Międzynarodowe partnerstwa między szkołami

Podstawowe informacje i porady dostępne są na następującej stronie:

www.ukowla.org.uk/main/toolkit.asp

Finansowanie, porady i wsparcie w ramach partnerstw Północ-Południe są dostępne na stronach poniższych instytucji:

The British Council

www.britishcouncil.org/globalschools

World Links and Partnerships Team, British Council,
10 Spring Gardens, London SW1A 2BN
Tel. +44020 7389 4247, e-mail:
education.enquiries@britishcouncil.org

UK One World Linking Association (UKOWLA)
www.ukowla.org.uk

The Upper Office, The Dutch Barn, Manton, Nr
Marlborough, Wiltshire, SN8 1PS
Tel. +4401672 861001,

e-mail: pepi@ukowla.org.uk

Kluczowe dokumenty dotyczące edukacji globalnej:

Top Tips to develop the global dimension in schools, DCSF, 2008 r.

http://clients.squareeye.net/uploads/global/documents/gobal_dimension_top_tips.pdf

The global dimension in action: a curriculum planning guide for schools, QCA, 2007 r.

http://clients.squareeye.net/uploads/global/documents/qcda_global_dimension_in_action.pdf

Developing a Global Dimension in the School Curriculum, DfES et al (2005 r.; wcześniejsza wersja, 2000 r.) ref: DfEE 1409-2005DOC-EN

www.globaldimension.org.uk

Citizenship CPD Handbook, nieodpłatne rozdziały dostępne na stronie organizacji Association for Citizenship Teachers website:

www.teachingcitizenship.org.uk/page?p=19

Putting the World into World-Class Education: An international strategy for education, skills and children's services, DfES, 2004 r.

www.globalgateway.org.uk

oraz Annual Action Plan

<http://escalate.ac.uk/downloads/4837.pdf>

Sustainable Development Action Plan for Education and Skills, DfES, 2003 r.

<http://dera.ioe.ac.uk/10377/>

Enabling Effective Support - Responding to the challenge of global society: strategies for supporting the global dimension in education, 2003 r.

http://www.desd.org.uk/UserFiles/File/new_articles/ukWide/dfid/DFID_2003-enablingeffectivesupport.pdf

Najważniejsze strony i portale internetowe dotyczące edukacji globalnej i nauczania

1. www.globaldimension.org.uk
Przewodnik opracowany przez DEA (sfinansowany przez DfID) po książkach, filmach, plakatach i materiałach dostępnych na stronach internetowych, pomagających zrozumieć tematykę globalną, międzykulturową i dotyczącą środowiska naturalnego dla wszystkich grup wiekowych i przedmiotów.
2. www.dep.org.uk
Informacje o edukacji globalnej w kursach kształcących nauczycieli, szkołach partnerskich i projektach związanych z kształceniem nauczycieli. Na stronie zamieszczone są linki odsyłające do innych projektów związanych z kształceniem nauczycieli i z zakresu edukacji globalnej.
3. www.globalgateway.org.uk
Międzynarodowy wymiar edukacji – portal poświęcony edukacyjnym partnerstwom między szkołami i uczelniami na całym świecie (DCSF/British Council)
4. www.oxfam.org.uk/education
Program edukacji organizacji Oxfam oferuje szeroki wybór pomysłów, materiałów i wsparcie w realizacji edukacji globalnej w klasach i całej szkole.
5. <http://www.savethechildren.org.uk/>
Projekt Eye to Eye, który porusza tematykę dzieci i pracy. Projekt pomógł nauczycielom ze szkół ponadpodstawowych stworzyć poruszające materiały dydaktyczne oparte na zdjęciach i historiach przygotowanych przez pracujące dzieci (materiały mogą być zaadaptowane na potrzeby dzieci ze szkół podstawowych, jest też związana z materiałami strona w języku hiszpańskim).
Warto też zobaczyć główną stronę organizacji dla nauczycieli.
6. www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus
Projekt Organizacji Narodów Zjednoczonych z zakresu nauczania i uczenia się o tematyce globalnej.
7. www.earthcharterinaction.org
Inicjatywa karty Ziemi (ang. Earth Charter Initiative) – wartości i zasady na rzecz przyszłości opartej na zasadach trwałego i zrównoważonego rozwoju, zakładka „Earth Charter Center for Education for Sustainable Development”.
8. www.geography.org.uk/projects/globaldimension
Edukacja globalna na geografii.
9. <http://se-ed.co.uk/edu/sustainable-schools/>
Strona DCSF poświęcona Szkołom Zrównoważonego Rozwoju

J. Arthur, I. Davies, C. Hahn (red.), *Handbook of Education for Citizenship and Democracy*, Sage, Londyn 2008.

J. Bank (red.), *Diversity and citizenship education: global perspectives*, San Francisco, Jossey-Bass, San Francisco CA 2006.

H. Claire, C. Holden, *The Challenge of Teaching Controversial Issues*, Trentham, Stoke 2007.

N. Dower, J. Williams, *Global Citizenship: A Critical Reader*, EUP, Edinburgh 2002.

C. El-Ojeil, P. Hayden, *Critical Theories of Globalization*, Palgrave Macmillan 2006.

R. Gardner, J. Cairns, D. Lawton (red.), *Education for Values: Morals, Ethics and Citizenship in Contemporary Teaching*, Kogan Page 2000.

D. Held, A. McGrew, *Globalization/Anti Globalization*, Polity Press, 2007.

D. Hicks, C. Holden, *Teaching the Global Dimension: Key Principles and effective Practice*, Routledge 2007.

A. Invernizzi, J. Williams (red.), *Children and Citizenship*, Sage, Londyn 2007.

H. Lauder, P. Brown (red.), *Education, Globalisation and Social Change*, Oxford University Press, Oxford 2006.

F. J. Lechner, J. Boli, *World Culture: Origins and Consequences*, Wiley Blackwell, 2005.

D. Miller, *Citizenship and National Identity*, Polity Press, Cambridge 2000.

M. Olssen, J. Codd, A-M O'Neill (red.), *Education Policy: Globalization, Citizenship and Democracy*, Sage, London 2004.

A. Osler (red.), *Teachers, Human Rights and Diversity: Educating Citizens in Multicultural Societies*, Trentham, Stoke on Trent 2005.

“Critical Literacy”

www.criticalliteracy.org.uk

“International Journal on Development Education and Global Learning”

www.trenthambooks.co.uk/acatalog/International_Journal_on_Development_Education_and_Global_Learning.html

“Policy and Practice: A Development Education Journal”

www.centreforglobaleducation.com

Podziękowania

Autor: Clive Belgeonne, Development Education Project (DEP), Manchester, Wielka Brytania

Materiały dodatkowe: Billy Crombie

Redakcja: Billy Crombie, Helen Lawson, konsultanci

Projekt graficzny i wsparcie w redakcji: Jane Angel, May Macnair, DEP

Podziękowania dla pozostałych osób, które miały wkład w powstanie tej publikacji:

Debra Kidd, Gee Macrory, Lynda Moore, Janet Spurrell, Ben Steel (wykładowcy zajmujący się kształceniem nauczycieli, Wydział Edukacji, Manchester Metropolitan University), Sarah Deane, Claire Harrison, George Mercer, Matthew Scott, Rebeca Hancock, Faith Wallbank (studentki i studenci, Manchester Metropolitan University), Vanessa Andreotti (University of Christchurch, Nowa Zelandia), Phil Bamber (Dziekanat Edukacji, Liverpool Hope University), Linda Barker (Global Education Derby), Peter Bloomfield (School of Education, University of Hertfordshire), Margot Brown (Centre for Global Education, York St John), Helen Carruthers (Sandbach High School), Laiz Chen (University of Nottingham), John Davenport (South Chadderton High School), Freda Eyden (Woodheys Primary School, Sale), Ann Hillier (wolontariuszka DEP), Ondrie Mann i Alistair Chambers (Kingstone School, Barnsley), Mark Thorpe (Save the Children, UK), Shirley Razbully (Department of International Educational Studies, Liverpool Hope University), Ana Redondo (Institute of Education, University of London), Rachel Thomas Nash (Poynton High School), Sheila Tucker (Harambee Centre, Cambridge/East England Development Education Network), Paul Warwick (School of Education, University of Leicester), Dan Williams (Chilwell School, Nottingham), Lynne Wilson (Abraham Moss High School, Manchester)

PRAWA CZŁOWIEKA: WOLNOŚCI OBYW
PŁEĆ, JEZYK, WYZNANIE, PRZEKONANIA PO
SPOŁECZNY I EKONOMICZNY/ **WARTOŚCI I W**
FOTOGRAFIA, KULTURA, MEDIA, ŚWIA
SPOŁECZENSTWO OBYWATELSKIE,
KONFLIKTÓW: BRONŃ I SIŁY ZBROJNE, C
EMPATIA, MINY LĄDOWE, BRON NUKLEARNA,
EDUKACJA OBYWATELSKA W WY
DEMOKRACJA, WSPÓŁPRACA, WIELOKULTURO
I KOMUNIKACJA, GLOBALIZACJA, GEOP
SPRAWIEDLIWOŚĆ SPOŁECZNA: K
WARTOŚCI, AKTYWIZM, ROZWÓJ, SPRAWIEDL
REFORMY, DŁUG, HANDEŁ/ **RÓŻNORODNO**
POGLĄDY I WARTOŚCI, POCHODZENIE B
TRWAŁY I ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ
WODA, NAUKA, ODNOWA, EKONOMIA, M
ODPADY, BI

